

ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ

РІВЕНЬ СТАНДАРТУ

11

**А. А. Гудима, К. О. Пашко, І. М. Гарасимів,
М. М. Фука, Ю. П. Щирба**

ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ

Рівень стандарту

**Підручник для 11 класу
закладів загальної середньої освіти**

**Тернопіль
«Астон»
2019**

УДК 355.233(075.3)
3-38

Авторський колектив:

А. А. Гудима, К. О. Пашко, І. М. Гарасимів, М. М. Фука, Ю. П. Щирба

Гудима А. А.
3-38 **Захист Вітчизни : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Рівень стандарту // А. А. Гудима, К. О. Пашко, І. М. Гарасимів, М. М. Фука, Ю. П. Щирба. — Тернопіль : Астон, 2019. — 256 с. : іл. ISBN 978-966-308-**

Підручник містить навчальний матеріал, передбачений чинною програмою МОН України з предмета «Захист Вітчизни» для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Відомості, подані в підручнику, сприятимуть підготовці молоді до служби в ЗСУ, а також — захисту життя та здоров'я як власного, так й інших людей під час надзвичайних ситуацій.

Видання призначено для навчання юнаків і дівчат за їх власним бажанням (у разі згоди батьків, опікунів або піклувальників); для студентства педагогічних навчальних закладів, а також для педагогів, які викладають предмет «Захист Вітчизни».

УДК 355.233(075.3)

ISBN 978-966-308-

© Гудима А. А., Пашко К. О., Гарасимів І. М.,
Фука М. М., Щирба Ю. П., 2019
© ТзОВ «Видавництво Астон», 2019

ЗМІСТ

РОЗДІЛ V. ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА

Тема 2. Ведення вогню з місця по нерухомих цілях і цілях, що з'являються

- § 1. Ведення вогню з місця по нерухомих цілях і цілях, що з'являються.
Заходи безпеки під час проведення стрільб у тирі та на військовому
стрільбищі. Організація та порядок проведення стрільби з автомата 7
- § 2. Умови виконання та тренування вправ стрільби з пневматичної
(малокаліберної) гвинтівки 17

Тема 3. Ручні осколкові гранати та поводження з ними

- § 3. Призначення, бойові властивості, загальна будова і принцип дії
ручних гранат. Порядок огляду і підготовки гранат до застосування 24
- § 4. Заходи безпеки під час поводження з ручними гранатами.
Вивчення прийомів і правил метання ручних гранат 30
- § 5. Виконання першої вправи з метання ручних гранат 36

РОЗДІЛ VI. ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА

Тема 3. Дії солдата у складі бойових груп

- § 6. Склад бойової групи (малі тактичні групи до 8 осіб).
Розподіл обов'язків між військовими та їх взаємодія в бойовій групі 38
- § 7. Склад бойової групи (малі тактичні групи до 8 осіб).
Розподіл обов'язків між військовими та їх взаємодія в бойовій групі
(продовження) 44
- § 8. Завдання, прийоми і способи дій на полі бою в складі бойової групи 51
- § 9. Завдання, прийоми і способи дій на полі бою в складі бойової групи
(продовження) 58
- § 10. Бойові порядки та їх використання під час руху 66
- § 11. Бойові порядки та їх використання під час руху (продовження) 75
- § 12. Порядок дій у складі бойових груп 84
- § 13. Порядок дій у складі бойових груп (продовження) 92

РОЗДІЛ VII. ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА

Тема 3. Надання допомоги пораненим в умовах бойових дій

- § 14. Вступ до курсу тактичної медицини. Причини попереджуваних
смертей унаслідок бойових травм. Етапи надання домедичної допомоги 103
- § 15. Надання допомоги на етапі під вогнем (CUF, Care Under Fire).
План дій на етапі під вогнем 107
- § 16. Техніка виносу пораненого з небезпечної зони 111
- § 17. Ознаки зовнішньої кровотечі, що загрожує життю.
Застосування турнікетів для кінцівок. Само- і взаємодопомога 119
- § 18. Надання домедичної допомоги в зоні тактичних умов
(TFC, Tactical Field Care). Загальновійськовий набір пігулок.
Підготовка до евакуації. Документація 127

§ 19. Оцінка стану постраждалого за алгоритмом «MARCH».....	134
§ 20. Зупинка кровотеч, що загрожують життю. Принцип тампонування ран. Використання рекомендованих гемостатичних засобів. Використання компресійної пов'язки. Прямий тиск на рану.....	138
§ 21. Відновлення та забезпечення прохідності дихальних шляхів. Виведення нижньої щелепи. Безпечне введення носового повітроводу.....	148
§ 22. Проникні поранення грудей. Огляд грудної клітки. Використання герметизуючих (оклюзійних) накладок. Поранення легень. Напружений пневмоторакс.....	153
§ 23. Повний огляд пораненого, зупинка всіх інших видів зовнішніх кровотеч. Тактично значущі ознаки шоку в поранених.....	161
§ 24. Надання домедичної допомоги при переломах, опіках, відмороженнях, проникному пораненні ока. Накладання шин. Застосування жорсткого шитка при травмі ока.....	166
§ 25. Надання домедичної допомоги при переломах, опіках, відмороженнях, проникному пораненні ока. Накладання шин. Застосування жорсткого шитка при травмі ока (продовження).....	178
§ 26. Гіпотермія. Черепно-мозкова травма.....	185

РОЗДІЛ VII. ОСНОВИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Тема 3. Основні способи захисту населення в надзвичайних ситуаціях

§ 27. Основні принципи щодо захисту населення. Повідомлення про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій та постійного інформування про наявну обстановку. Навчання населення вмінню застосовувати засоби індивідуального захисту і діяти у надзвичайних ситуаціях.....	194
§ 28. Укриття людей у сховищах, медичний, радіаційний та хімічний захист, евакуація населення з небезпечних районів. Спостереження та контроль за ураженістю навколишнього середовища, продуктів харчування та води радіоактивними, отруйними, сильнотоксичними отруйними речовинами та біологічними препаратами.....	209
§ 29. Дії в умовах особливого періоду.....	222
§ 30. Надання екстреної психологічної допомоги (самопоміги) при перебуванні в екстрених ситуаціях.....	231
§ 31. Види терористичних проявів та способи дій терористів. Захист від терористичних проявів та дії населення в умовах надзвичайних ситуацій, пов'язаних з можливими терористичними проявами.....	239

Тема 4. Основи рятувальних та інших невідкладних робіт

§ 32. Характеристика зон стихійного лиха (ураганів, затоплень, пожеж, хімічного, радіаційного та бактеріологічного зараження тощо).....	251
§ 33. Сутність, зміст і послідовність виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. Заходи забезпечення та безпеки під час їх проведення.....	266
§ 34. Розшук уражених та способи рятування людей.....	277
Словник термінів.....	287
Список використаної літератури.....	290

Шановні друзі!

У цьому навчальному році ви продовжите вивчати предмет «Захист Вітчизни». Пригадаєте вивчене, набудете нові знання, уміння та навички.

Значну увагу приділятимете тактичній підготовці. Оволодівши цим навчальним матеріалом, ви дізнаєтеся про обов'язки солдата та послідовність його дій в бою, усвідомите необхідність рубежу і часу переведення засобів індивідуального захисту в «бойове» положення, засвоїте особливості дій солдата у складі бойових груп, зможете уявити дії відділення в основних видах бою й дозорі.

На заняттях, присвячених вогневій підготовці, навчитесь прийомам стрільби зі стрілецької зброї, зрозумієте, як стати влучним стрільцем. У ході вогневих тренувань удосконалите навички стрільби, неухильно дотримуючи правил безпеки під час її проведення.

Відомості, які містяться у розділах підручника, що стосуються різних Статутів Збройних сил України сприятимуть поглибленню ваших знань у цій галузі, вихованню поваги до строю та військової служби.

Ознайомлюючись із навчальним матеріалом розділу «Військово-медична підготовка», ви зосередите увагу на засвоєнні знань про надання першої допомоги пораненим як звичайною зброєю, так і зброєю масового ураження, навчитесь користуватися індивідуальними засобами медичного захисту.

Набуті знання будуть потрібні не лише для того, щоб стати сильною, освіченою й ерудованою людиною, а й для формування свідомого ставлення до захисту свого життя, життя рідних, друзів і співгромадян.

Структура підручника чітка й зрозуміла. Запитання на початку параграфа (вони надруковані курсивом) налаштують вас на засвоєння нового матеріалу. У тексті підручника нові терміни виділено **напівжирним** кольоровим шрифтом. Слова або речення, які мають важливе значення, подано *курсивом*.

На деяких сторінках є виноски, у яких наведено етимологію термінів, що сприятиме глибшому розумінню їх значення.

Запитання та завдання, запропоновані наприкінці параграфа, допоможуть ґрунтовно опрацювати матеріал. Вони згруповані за певним принципом і позначені піктограмами.

Під час навчально-польових зборів теоретичні знання набудуть практичного втілення: ви вправлятиметеся в тактичній, вогневій, стрійовій підготовці.

Чимало знань відомі вам з курсів, які ви вивчали в минулі роки («Біологія», «Основи здоров'я», «Правознавство», «Історія України» тощо). У підручнику багато піктограм — умовних позначень, зміст яких подаємо нижче (на наступній сторінці).

Рубрика «Пригадаймо!» містить запитання, які спонукають відновити в пам'яті вже відоме.

Рубрика «Запам'ятаймо!» позначає, що інформація, подана в ній, має особливе значення, її потрібно пам'ятати.

Рубрика «Це потрібно вміти робити!» містить відомості, спрямовані на вироблення та закріплення практичних навичок. Такі вміння допоможуть впоратися зі складними ситуаціями, зберегти здоров'я й життя як ваше, так й інших людей.

Рубрика Nota Bene (N. B.) (з лат. *Nota Bene* — *зверни увагу*) звертає вашу увагу на особливо важливі твердження.

Рубрика «Ерудит–ONLINE» містить інформацію, що ознайомлює з цікавими відомостями. Ваша здатність до сприйняття будь-якої інформації має бути «ввімкнена» повсякчас, тобто працювати «в режимі он-лайн».

Рубрика «Маю честь» розповість про конкретні випадки з життя військовослужбовців і волонтерів, які захищають Україну й рятують життя людей; ознайомить з їхніми роздумами та порадами.

Перевіряємо засвоєння тексту параграфа. Щоб правильно виконати ці завдання, достатньо уважно прочитати текст параграфа.

Розвиваємо творчі здібності. Завдання спрямовані на розвиток здатності порівнювати, аналізувати, формулювати висновки.

Працюємо разом. Ці завдання передбачають роботу в групах: навчають ефективно й злагоджено спілкуватися в команді, знаходити спільні рішення тощо.

Хай щастить вам у навчанні! Автори

РОЗДІЛ V. ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА

ТЕМА 2. ВЕДЕННЯ ВОГНЮ З МІСЦЯ ПО НЕРУХОМИХ ЦІЛЯХ

І ЦІЛЯХ, ЩО З'ЯВЛЯЮТЬСЯ

§ 1. Ведення вогню з місця по нерухомих цілях і цілях, що з'являються. Заходи безпеки під час проведення стрільб у тирі та на військовому стрільбищі. Організація та порядок проведення стрільби з автомата

У чому, на вашу думку, полягає головне правило безпеки під час навчальної стрільби?

Неважливо, чия зброя у вас у руках — ваша чи чужа, завжди поведіться з нею, наче вона заряджена й готова до пострілу. Ситуація може вийти з-під контролю, навіть якщо це ваш автомат і ви впевнені, що розрядили його.

Завжди ставтеся до будь-якої зброї так, ніби вона заряджена, адже недарма народна мудрість стверджує: «І коцюба раз на рік може сама вистрелити».

Безпека під час стрільб у тирі. До навчальних стрільб у стрілецькому тирі допускають учнів, які пройшли інструктаж з безпеки під час стрільб та склали заліки, результати яких зафіксовано в журналі, знають матеріальну частину зброї та можуть нею користуватися (іл. 1.1). Під час навчальних стрільб у стрілецькому тирі потрібно дотримувати певних правил поведінки та вимог безпеки.

Отже, без дозволу керівника: • не можна заходити до приміщення тиру; • брати до рук зброю; • виносити боєприпаси та зброю з приміщення тиру; • заряджати та розряджати зброю; • проводити підготовку до стрільби (прицілюватися); • проводити стрільбу.

Заборонено:

- а) перебувати учням у стрілецькому тирі без викладача предмета «Захист Вітчизни»;
- б) спрямовувати зброю вбік від мішеней;
- в) націлювати зброю на людей;
- г) брати зброю чи підходити до неї без команди.

У приміщенні стрілецького тиру можуть перебувати тільки учні, зазначені в списку допущених до стрільб. На вихідному рубежі керівник роздає учням визначену кількість набоїв. Учні доповідають керівникові про їх отримання та чекають подальших команд. Учні підходять до зброї тільки після команди керівника: «На вогневий рубіж кроком руш!» Після команди керівника: «Заряджай!» — учні самостійно заряджають зброю та доповідають керівникові про готовність до стрільби. Учні розпочинають стрільбу тільки після команди керівника: «По мішенях — вогонь!» Після закінчення стрільби учні самостійно розряджають

Іл. 1.1. Навчальні стрільби в тирі Чернівецького ліцею

зброю і доповідають керівнику про її закінчення. Керівник повинен оглянути зброю кожного учня, який закінчив стрільбу. Тільки після того, як усі учні повідомлять про закінчення стрільби, керівник дає команду: «До мішеней кроком — руш!» — та разом з учнями підходить до мішеней, де відбудеться аналіз результатів стрільби кожного учня.

Після закінчення стрільби керівник разом з командиром навчального взводу переносять зброю в спеціально відведене місце, де проводять її огляд, чищення та змащування. Почищену зброю під наглядом керівника переносять до кімнати її зберігання. У журналах «Обліку відвідування» та «Обліку видачі боєприпасів» керівник робить відповідні записи.

Іл. 1.2. Курсанти-зв'язківці вдосконалюють навички стрільби

Вимоги безпеки під час стрільб на військовому стрільбищі. Безпека під час стрільби досягається завдяки чіткій організації стрільб, точному дотриманню правил і вимог безпеки, високій дисциплінованості всіх учасників стрільби (іл. 1.2).

Учнів, які не засвоїли правила та вимоги безпеки, до стрільби та її обслуговування не допускають. Кожний учень має беззаперечно й точно виконувати всі правила та вимоги безпеки під час стрільби. Викладачі предмета відповідають за точне виконання учнями встановлених правил і вимог безпеки.

За безпекою стрільби стежать спостерігачі. Пересування на полігоні дозволене лише дорогами та в районах, які позначені начальником полігону. Дозвіл на відкриття вогню на директрисі (військовому стрільбищі, вогневному містечку) дає старший керівник стрільби. Ведення вогню дозволяють тільки після підняття на всіх ділянках і командному пункті червоних прапорів ВСП (візуального сигнального пристрою). Стрільбу негайно припиняють за командою керівника або самостійно кожним стрільцем у разі: появи людей, тварин і машин на мішеневому полі, низьколітніх апаратів, вертольотів над районом стрільби; падіння снарядів (гранат) за межами безпечної зони або поблизу бліндажа, у якому перебувають люди, і втрати зв'язку з бліндажем; доповіді або подання встановленого сигналу з поста оточення про небезпеку продовження стрільби; підняття білого прапора (ВСП, ліхтарів) на командному пункті; виникнення пожежі на мішеневому полі та на території полігона; втрати орієнтування тими, хто стріляє. Для негайного припинення стрільцями вогню подають сигнал «Відбій», а також команду: «Стій! Припинити вогонь» і підіймають білий прапор (ВСП, ліхтар) замість червоного. За командою «Стій! Припинити вогонь» стрільці припиняють вогонь, розряджають зброю.

Зброю дозволяють заряджати тільки на рубежі відкриття вогню. У вихідне положення стрільці повертаються тільки за командою керівника.

Організація і порядок проведення стрільби з автомата. Керівник стрільби наказує черговій зміні отримати на пункті боєпостачання боєприпаси. Їх видають поштучно за відомістю.

Учні, отримавши боєприпаси, оглядають їх, споряджають патронами магазин, укладають його в сумку та під керівництвом командира навчального відділення (старшого зміни в складі пари, групи) прямують у вихідне положення.

Керівник стрільби на ділянці уточнює учням порядок виконання вправи (вогневу позицію, місце для стрільби, положення для стрільби, сектор стрільби, напрямок руху, черговість стрільби тих, хто стріляє) та нагадує вимоги безпеки під час виконання вправи.

Переконавшись у готовності учнів та ділянки до стрільби, керівник наказує на пункті управління ділянкою відкрити червоні півкола ВСП і доповідає про готовність до стрільби старшому керівнику стрільби. Після перевірки готовності всіх ділянок до стрільби старший керівник стрільби наказує на командному пункті відкрити червоні півкола ВСП і віддає розпорядження подати сигнал «Вогонь».

За цим сигналом і за командою керівника стрільби «На визначені напрямки — уперед» ті, хто стріляє, відповідно до отриманого завдання, виходять на свої напрямки для стрільби. Переконавшись у готовності учнів та в безпеці стрільби, керівник стрільби на ділянці віддає розпорядження подати сигнал «Вогонь».

Керівник стрільби на ділянці подає команду: «Вогнева позиція — 10 м попереду, положення для стрільби (лежачи, з коліна, стоячи), сектор стрільби (орієнтир 1, орієнтир 2) — до бою!» Учні діють у такій послідовності:

- займають зазначені вогневі позиції на РВВ (рубежі відкриття вогню);
- готуються до стрільби, заряджають зброю і доповідають: «Перший (другий), до бою готовий» та діють відповідно до отриманого завдання;
- спостерігають у зазначеному секторі стрільби та в разі виявлення цілей самостійно відкривають вогонь з положень для стрільби, передбачених умовами вправи.

Іл. 1.3. Військово-патріотичне тренування 11-класників на Полтавщині

На військовому стрільбищі навчально-тренувального центру військ зв'язку ЗСУ, що під Полтавою, досвідчені військовослужбовці-викладачі Полтавського військового коледжу сержантського складу Військового інституту телекомунікації та інформатизації проводять практичні заняття з вогневої підготовки. Юнаки та дівчата закріплюють навички поводження зі стрілецькою зброєю; правила стрільби по нерухомих цілях і цілях, що з'являються; техніку безпеки під час проведення стрільб бойовими набоями з АК-74 тощо.

Одночасно викладачі й курсанти роз'яснюють, як стати професійними військовими, вступивши до їхнього навчального закладу (іл. 1.3).

Після закінчення виконання вправи учні доповідають: «Перший / другий, стрільбу закінчив» — і ставлять зброю на запобіжник. За командою керівника стрільби на ділянці «Припинити вогонь. Розряджай!» ті, хто стріляє, розряджають зброю і доповідають: «Зброя розряджена, поставлена на запобіжник». Керівник стрільби на ділянці, підходячи до тих, хто стріляє, подає команду «Зброю до огляду!», оглядає зброю, після чого виголошує «Зброю оглянуто!».

Після огляду зброї керівник стрільби повертає пари (групи) у вихідне положення, дає команду «Відбій!» і розпорядження відкрити білі півкола ВСП на пункті управління ділянкою, доповідає старшому керівнику стрільби про закінчення стрільби цією зміною.

Результати стрільби записують у відомість визначення індивідуальної оцінки й обліку результатів виконання вправ зі стрільби.

Примітка. Під час виконання вправ стрільби керівник стрільби перебуває на відстані не ближче 15-ти м від того, хто стріляє. Показ цілі розпочинають через 10–20 с після зайняття вогневої позиції тими, хто стріляє.

Влучність стрільби. Вибір цілі, прицілу та точки прицілювання. *На влучність стрільби істотно впливає дихання стрільця.* Якщо не затримати дихання під час спуску курка, зброя матиме значне коливання за вертикаллю і горизонталлю, бо приклад під час видиху опускається, а ствол піднімається, а при вдиху — навпаки. Щоб цього не сталося, необхідно в момент прицілювання і спуску курка затримати дихання. Перед спуском курка треба зробити вдих, а потім неповний видих і затримати дихання на 7–10 с. Цього часу цілком достатньо, щоб правильно прицілитися і зробити плавний спуск курка.

Іл. 1.4. Спуск курка: вказівний палець правої руки першою фалангою накладають на спусковий гачок зброї (стрілками вказаний напрямок тиску)

Спуск курка (іл. 1.4). Для спуску курка треба, міцно втримуючи зброю й затамувавши подих, продовжувати плавно натискати на спусковий гачок, допоки курок непомітно для стрільця не спуститься з бойового взводу, тобто поки не відбудеться постріл. Якщо під час прицілювання рівна мушка значно відхилиться від точки прицілювання, потрібно не підсилюючи й не послабляючи тиску на спусковий гачок, уточнити наведення й знову підсилити натискання на спусковий гачок. Під час спуску курка допускають незначне коливання рівної мушки в точці прицілювання.

Прагнення дотиснути спусковий гачок у момент найкращого збігу рівної мушки з точкою прицілювання, як правило, призводить до смикання за спусковий гачок і до неприцільного пострілу. Якщо той, хто стріляє, натискаючи на спусковий гачок, відчує, що він не може вже затримувати дихання, треба, не підсилюючи й не послаблюючи натискання пальцем на спусковий гачок відновити подих і, знову затамувавши його, уточнивши точку наведення, продовжити натискання на спусковий гачок.

Автоматник у бою має вибирати найважливіші цілі. Характерними для стрілецької зброї є живі цілі — обслуги вогневих засобів, групи стрільців супротивника чи окремі фігури, що ведуть вогонь із різних положень. Першими знищують супротивників, які готові до негайного застосування зброї (тих, що відкрили вогонь або кидають гранату). Відтак вражають явних командирів, гранатометників, снайперів, кулеметників. В останню чергу вражають солдатів супротивника, які відступають.

Досвід бойових дій в ООС. Знищення групи, яка відступає, доцільно почати із задніх, тоді передні не відразу зрозуміють, що вони виявлені, і не встигнуть адекватно відреагувати. У шумі навколишнього бою ваші постріли можуть бути не розпізнані відразу, тим більше якщо ви застосовуватимете безшумну зброю. Якщо ж уразити тих, що біжать попереду, то задні, побачивши їх падіння, одразу зреагують на це. Якщо товариш у бою зазнав поранення, його мають підхопити ті, що біжать поруч, відтягнути в укриття й надати невідкладну допомогу або відразу передати санітарам, якщо такі присутні. Коли під час переміщення вашої групи один з бійців зазнав поранення на відкритій місцевості, яку прострілює противник, не слід одразу поспішати його виручати, інакше можна потрапити під вогонь самому. Тому для порятунку пораненого необхідно спочатку поставити димову завісу, відтак відтягнути його в укриття та надати невідкладну допомогу. Снайпери, гранатометники й кулеметники повинні спробувати виявити снайперські позиції противника і знищити їх.

Усі цілі в бою рідко залишаються нерухожими, тому стрільбу по живих цілях доводиться частіше здійснювати по цілях, що з'являються. Причому вони з'являються, як правило, на дуже нетривалий час (кілька десятків секунд і менше) та в різних місцях, здійснюють перебігання, переповзання, переходи. Окрім живих цілей, рухомими цілями для стрілецької зброї є автомобілі, мотоцикли, бронетранспортери та інші рухомі засоби.

Ціллю вважають фігуру людини завширшки 0,5 м; заввишки — 1,5 м («ростова»), 0,5 м (така, що залягла), 0,3 м (така, що в окопі) тощо.

Загальноприйняті середні швидкості руху цілей: швидкість піхоти, що біжить — 3 м/с, швидкість автомобіля — 8–10 м/с.

Передусім необхідно вражати найнебезпечніші, важливі цілі, наприклад: обслугу кулеметів і гармат, командирів і спостерігачів супротивника. Із двох однаково важливих цілей вибирають для обстрілу найближчу й найбільш уразливу. З появою під час стрільби нової, важливішої, цілі, вогонь негайно переводять на неї.

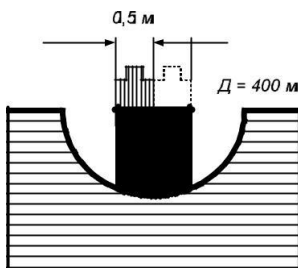
Вибір прицілу й точки прицілювання. Вибираючи приціл і точку прицілювання, необхідно визначити відстань до цілі та взяти до уваги зовнішні умови, які можуть впливати на дальність та напрямок руху кулі.

Як відомо, у механізованих підрозділах основними способами визначення відстані до цілі є:

- а)** окомірний (за відрізками місцевості; за ступенем видимості предмета);
- б)** за лінійними та кутовими розмірами предметів;
- в)** за допомогою прицільного пристрою зброї;
- г)** за попереднім вимірюванням;
- г)** за співвідношенням швидкостей звуку й світла;
- д)** на слух.

За умови завчасної підготовки до стрільби можна і треба застосовувати найточніший спосіб — вимірювання відстаней кроками або за спідометром автомобіля.

Розгляньмо спосіб визначення відстані до цілі за допомогою прицільних пристроїв автомата як найхарактерніший у бойових умовах для стрільців механізованих підрозділів.

Іл. 1.5. Криюча величина мушки

Мушка автомата на певній відстані перекриває цілком конкретний відрізок, який називають *криючою величиною мушки* (іл. 1.5). Наприклад, на відстані 400 м криюча величина мушки складатиме 1,2 мм. Зауважмо, що мушка автомата на відстані 100 м перекриває 25 см, на відстані 200 м — 50 см, на 300 м — 75 см тощо. Використовуючи значення криючої величини мушки, можна визначити відстань до цілі супротивника, наприклад: якщо під час прицілювання мушка автомата удвічі ширша від ширини (грудної фігури)

людини (0,5 м), тоді мушка перекриває 1 м по фронту. У цьому разі відстань до цілі становить 400 м. У такому випадку стрільбу на відстань до 400 м потрібно вести, як правило, з прицілом «4» або «П», цілячись у нижній край цілі або в центр її, якщо ціль висока (рухома фігура). Під час стрільби на відстані, які більші ніж 400 м, приціл встановлюють, беручи до уваги відстань до цілі, заокруглену до цілих сотень метрів. За точку прицілювання, як правило, вибирають центр цілі.

Якщо умови стрільби не міняти, то в межах відстані прямого пострілу вогонь потрібно вести з прицілом, який відповідає відстані прямого пострілу, з точкою прицілювання в нижній край цілі.

Підготовка упора, виготовлення до стрільби лежачи з упора (іл. 1.6). Для стрільби з автомата необхідно вибирати відповідне місце — вогневу позицію, яка б забезпечувала: **а)** укриття від настільного вогню супротивника, його спостереження; **б)** зручне використання зброї, у тому числі ручних гранат; **в)** широкий спектр вогню і спостереження за супротивником; **г)** перевагу над супротивником у веденні вогню та спостереженні; **г)** скрите (приховане) розташування, зручний маршрут підходу та зручний маршрут для висунення до наступної позиції.

Залежно від обстановки місце для стрільби вибирають у траншеї, окопі, вирві від снаряда, канаві, за каменем, пеньком тощо.

У населеному пункті місце для стрільби може бути вибрано в проламах стіни з невеликим діаметром. При обладнанні вогневої позиції важливо пам'ятати, що тонкі цегляні стіни прострілюються наскрізь з кулемета Калашнікова калібру 7,62 мм і снайперської гвинтівки Драгунова (СГД); у вікнах необхідно вибити залишки скла разом з рамою, не висовуючи голову з вікон. Стрільбу й спостереження треба вести тільки з глибини будинку — це безпечніше. Не видно ні вас, ні спалахів полум'я від пострілів, ні диму, а також звук значно приглушується усередині приміщення. Не слід вибирати місце для стрільби поблизу окремих місцевих предметів, а також на хребтах висот. Захист завжди повинен перебувати ліворуч від вас, закриваючи тіло і більшу частину голови.

Потрібно так організувати вогневий контакт, щоб можливий захист супротивника був праворуч від нього, а ваш — ліворуч від вас. Для цього потрібно постійно (якщо ситуація сприяє) «закручувати» поле бою, переміщуючись ліворуч.

Штурмуючи будь-який об'єкт, наближатись до нього краще із сонячного боку: сонце перешкоджатиме супротивникові вести прицільний вогонь.

Якщо є час для завчасної підготовки місця для стрільби, необхідно перевірити можливість ведення вогню в заданому секторі або напрямку, для чого автомат потрібно послідовно наводити на різні місцеві предмети.

Для зручності стрільби з упора потрібно покласти автомат цівкою на упор і утримувати його лівою рукою за магазин або цівку, а правою рукою — за пістолетну рукоятку. Жорсткий упор (іл. 1.6 а, б) для пом'якшення потрібно перекрити дерном, згорнутим плащ-наметом тощо або, за наявності часу, застосувати інші підручні матеріали (іл. 1.6 в).

Іл. 1.6. Жорсткий упор для стрільби лежачи з упора: а — з дощок; б — із землі; в — з різних матеріалів

Тренування в одноманітності прицілювання, вирішення завдань на визначення прицілу і точки прицілювання.

Варто пам'ятати, що для здійснення влучного пострілу (черги) велике значення має точність й одноманітність прицілювання. Особливо важливо не допускати відхилення мушки в прорізі прицілу від правильного положення, тобто точно брати рівну мушку.

Так, незначне відхилення мушки під час стрільби на дальність понад 300 м може призвести до того, що середня траєкторія пройде поза ціллю.

Припустимо, що автоматник, недбало прицілившись у фігуру, яка перебігає на відстані 400 м, притримав мушку в прорізі ліворуч на 0,5 мм. Тоді кулі зосередяться ліворуч від точки прицілювання на 52 см, тому що зсув мушки вбік на 1 мм при стрільбі на 100 м переміщує середню точку влучення на 26 см. Цей приклад наочно показує, наскільки важливо брати рівну мушку. Ведучи вогонь, особливо чергами, треба міцно вперти приклад у плече, не міняючи положення ліктів і зберігаючи «рівну» мушку під точкою прицілювання.

Після кожної черги (пострілу) потрібно швидко відновлювати правильність прицілювання. Під час стрільби з положення лежачи автомат дозволено вpirати магазином у ґрунт. Стріляючи безперервним вогнем по широкій цілі, необхідно плавно переміщати рівну мушку з однієї сторони цілі на другу.

Коли відомі лінійні розміри типової цілі або місцевого предмета поблизу неї, то для визначення відстані можна скористатися формулою тисячної:

$$B = \frac{D \cdot Y}{1000}, \text{ звідки } D = \frac{B \cdot 1000}{Y},$$

де D — дальність до цілі, м;

B — лінійний розмір цілі (місцевого предмету), м;

Y — кут, під яким спостерігається ціль (місцевий предмет), у тисячних.

Якщо, наприклад, видима ширина фігури людини (0,5 м) збігається з товщиною мушки (іл. 1.7 а), то дальність до цілі становить 200 м; якщо видима фігура удвічі вужча від мушки (іл. 1.7 б), то дальність до неї — 400 м.

Іл. 1.7. Співвідносність видимої ширини фігури людини, товщини мушки та дальності до цілі

Щоб визначити криючу величину мушки (прорізу прицілу), використовують формулу (1):

$$K = \frac{D \cdot P}{S}, \quad (1)$$

де K — криюча величина мушки (прорізу прицілу), мм;

D — дальність до цілі, мм;

P — розмір мушки автомата (2 мм);

S — відстань від ока до вершини мушки (прорізу прицілу), мм.

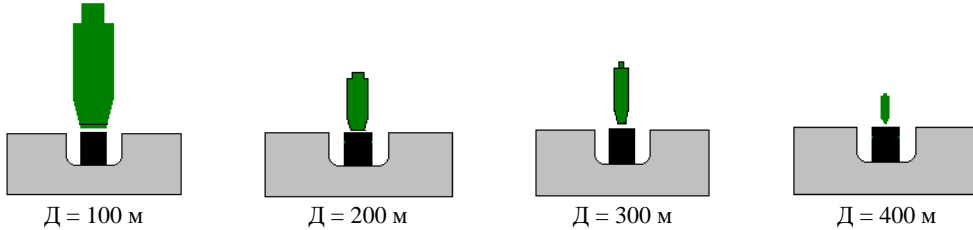
Після підставлення значень в (1) криюча величина мушки автомата на дальності 100 м (табл. 1.1) дорівнюватиме 303 мм, або ~ 30 см.

$$K = \frac{100\,000 \cdot 2}{660} \quad (2)$$

На інші дальності криюча величина мушки (прорізу) (іл. 1.8) буде більшою одержаною в стільки, у скільки разів дальність до цілі буде більшою від 100 м. Наприклад, на 400 м — криюча величина мушки складатиме 1,2 м або, наприклад, 2,5 ширини грудної фігури. Так само розраховують криючі величини мушки іншої зброї.

Крючі величини мушки АК-74

Найменування крючої величини АК-74	Відстань, м									
	100	200	300	400	500	600	700	800	900	1000
	Крюча величина, м									
Товщина мушки	0,3	0,6	0,9	1,2	1,5	1,8	2,1	2,4	2,7	3,0
Ширина прорізу	0,6	1,2	1,8	2,4	3,0	3,6	4,2	4,8	5,4	6,0

Іл. 1.8. Крюча величина мушки на різні відстані

Інколи з достатньою точністю відстань до цілі, яка веде вогонь, можна визначити за часом (за допомогою секундоміра, годинника) між спалахом та звуком пострілу. Проміжок часу в секундах від моменту появи спалаху до моменту сприйняття звуку треба помножити на 340 (це швидкість поширення звуку в повітрі — 340 м/с).

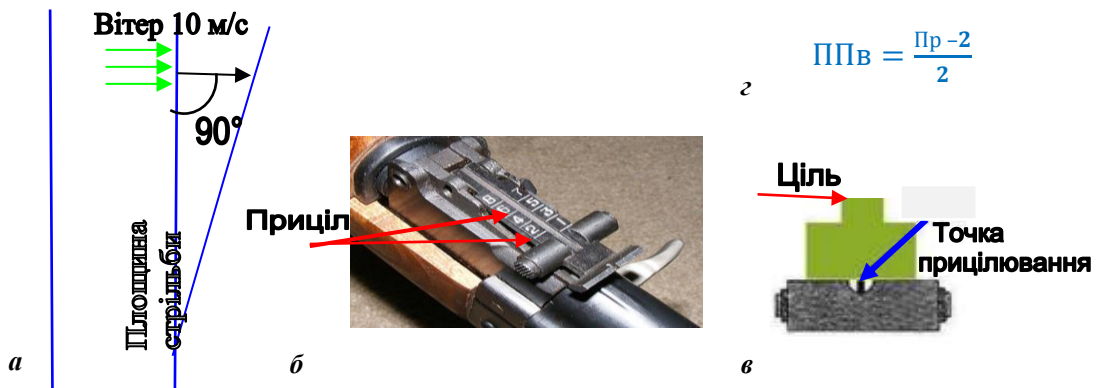
Правило визначення поправок на бічний вітер. Правило діє, коли дальність до цілі становить 300–600 м за бічного помірного вітру.

Для стрілецької зброї під патрон 5,45 мм:

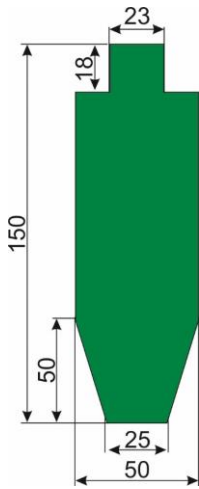
«Вітер кулю так відносить, як від прицілу: **два** відкинути — тобто відняти і поділити на **два**» (див. формулу 3 та іл. 1.9).

$$\text{ППВ} = \frac{\text{Пр} - 2}{2}, \quad (3)$$

де ППВ — поправка на боковий вітер (у фігурах); Пр — значення величини прицілу без нулів.

Іл. 1.9. Методика вибору абсолютного значення поправки (а) на бічний вітер під час прицілювання за допомогою прицільних пристроїв зброї (б, в) і формули (г)

Іл. 1.10. Мішень № 8 — лінійні розміри у см

Поправку (ППв) за сильного вітру необхідно збільшити удвічі, а за слабого вітру — зменшити удвічі.

За вітру, що дме під гострим кутом до площини стрільби, поправку беруть удвічі меншою, ніж за вітру, що дме під кутом 90°.

Поправка подана у фігурах людини (мішень № 8 — «та, що біжить») (іл. 1.10).

$$\text{ППв} = \frac{\text{Пр}-2}{2} = \frac{6-2}{2} = 2 \text{ (фігури)}.$$

Приклад 1. Визначити поправку на боковий вітер у фігурах людини. Умови: відстань до цілі 600 м, вітер бічний помірний, мішень № 8 — «та, що біжить».

$$\text{ППв} = \frac{600-2}{2} = 2 \text{ (фігури)}.$$

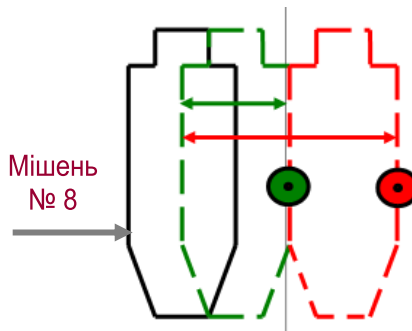
Відповідь: поправку на боковий вітер становить 2 фігури.

Приклад 2. Визначити поправку на боковий вітер у фігурах людини. Умови: відстань до цілі 500 м, вітер зустрічний сильний, що дме під кутом 50°, мішень № 8 — «та, що біжить».

$$\text{ППв} = \frac{500-2}{2} = 1,5 \text{ (фігури)}.$$

Відповідь: поправку на боковий вітер становить 1,5 фігури.

Винесення точки прицілювання необхідно здійснювати тільки **від середини цілі**, як показано на (іл. 1.11).

Іл. 1.11. Винос (переміщення) точки прицілювання на мішені № 8:

на одну фігуру — ; на дві фігури

Правила визначення поправок на рух цілі. Випередження на рух цілі вказано у фігурах цілі.

Для стрілецької зброї по фігурах, що біжать (швидкість 3 м/с), за флангового руху цілі на всі відстані під патрон 5,45 мм: «Випередження дорівнює прицілу мінус 0,5», тобто:

$\text{Впр} = \text{Пр} - 0,5, \quad (4)$
де Впр — випередження у фігурах цілі людини; Пр — приціл, що відповідає відстані до цілі.

1. Охарактеризуйте загальні заходи безпечного поводження зі стрілецькою зброєю.
2. Які особливості заходів безпеки під час стрільби на стрільбищі вам відомі?
3. Яку з названих цілей вибирає в бою стрілець для прицільного ураження насамперед: танк / бойова машина піхоти / бронетранспортер / обслуга гранатомета / снайпер. Відповідь обґрунтуйте.

4. Прокоментуйте методика вибору криючої величини мушки.
5. Поясніть, як вибирають і готують місце для стрільби лежачи. Зробіть це з товаришами на місцевості, використовуючи підручні матеріали.

6. Поясніть, як потрібно вводити поправку на боковий вітер.
7. Визначте поправку на боковий вітер у фігурах людини. Умови: відстань до цілі 800 м, вітер бічний помірний, мішень № 8 — «та, що біжить».

§ 2. Умови виконання та тренування вправ стрільби з пневматичної (малокаліберної) гвинтівки

Яке, на вашу думку, основне призначення малокаліберних і пневматичних гвинтівок?

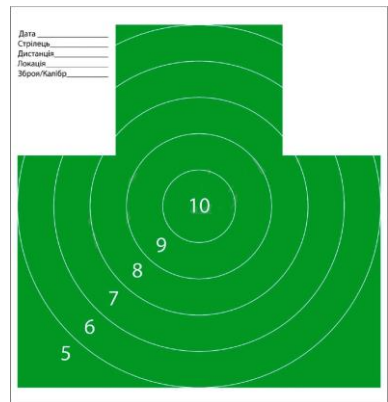

Вправа № 1. Стрільба з малокаліберної (пневматичної) гвинтівки.

Умови виконання.

- ціль — мішень № 4 (іл. 2.1) грудна фігура з колами, зменшена в 4 рази, нерухома;
- відстань до цілі — 25 м;
- кількість патронів — 3 шт.;
- час на стрільбу — не обмежений;
- положення для стрільби — лежачи з упора (іл. 2.2).

Результат не зараховують, якщо: зброя заряджена без команди керівника; постріл виконаний без команди керівника.

Іл. 2.1. Мішень № 4, грудна фігура з колами, зменшена в 4 рази, нерухома, лінійні розміри в сантиметрах

Таблиця 2.1
Результати стрільби

Вправа 1					
№ з/п	Вибито очок	Оцінка в балах	№ з/п	Вибито очок	Оцінка в балах
1	менше ніж 10	1	7	20	7
2	10	2	8	21	8
3	12	3	9	22	9
4	15	4	10	23	10
5	17	5	11	24	11
6	19	6	12	25	12

Іл. 2.2. Поза для стрільби лежачи з упора

Підготовка до стрільби лежачи з упора.

Упор значно підвищує влучність стрільби, якщо ним правильно користуватися. Як упор використовують мішечки з піском, тирсою тощо. Якщо вони маленькі, то під них можна підкласти дерев'яний ящик. При стрільбі з упора на нього кладуть кисть лівої руки, а на долоню цівкою кладуть гвинтівку.

Є й другий спосіб стрільби з упора, коли на упор кладуть не кисть руки, а цівку гвинтівки. У цьому разі кисть руки знизу підтримує приклад гвинтівки.

Висота упора має становити приблизно 25 см, але добирають її індивідуально для кожного стрільця. Перевірити цю величину можна, якщо після закінчення підготовки до стрільби в стрільця забрати упор. Якщо положення тіла стрілка, його рук і гвинтівки не змінилося, то упор за висотою дібрано правильно.

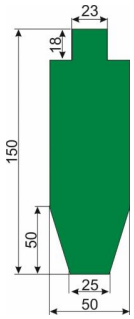
У разі низького упора або розташування тіла заблизько до упора для прицілювання доведеться напружуватися і притискатися до землі. За високого упора або розташування тіла задалеко від упора стрільцю доведеться під час стрільби підводитися, що погіршить результати стрільби. Для вибору найзручнішого положення з найменшою напругою м'язів тіла стрілець має трохи переміщати корпус і лікті рук уперед і назад.

Вправа № 2. Стрільба з малокаліберної (пневматичної) гвинтівки.

Умови виконання:

- мішень № 8 (ростова фігура, що біжить) (іл. 2.3);
- кількість патронів — 3 шт.;
- положення для стрільби — лежачи з упора;
- відстань до цілі — 25 м;
- час на стрільбу — не обмежений.

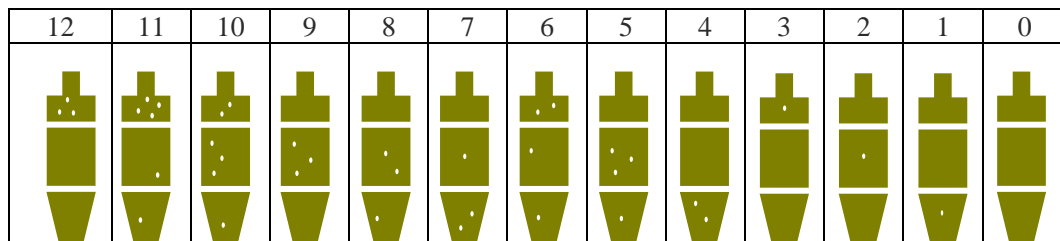
Оцінка: мішень «ділять» на три рівні частини (табл. 2.2; іл. 2.4).

Іл. 2.3. Мішень № 8 (ростова фігура), зменшена у 8 разів; нерухома; лінійні розміри у см

Таблиця 2.2

№ з/п	Умови виконання вправи № 2		Оцінка в балах
	постріл	у яку частину вразити мішень	
1	1	у нижню	1
2	1	у середню	2
3	1	у верхню	3
4	2	обидва в нижню	4
5	2	один у середню	5
6	2	один у верхню	6
7	3	один у середню, два в нижню	7
8	3	два у середню	8
9	3	три у середню	9
10	3	один у верхню	10
11	3	два у верхню	11
12	3	три у верхню	12

Іл. 2.4. Імовірні варіанти ураження й оціночні показники стрільби по мішені № 8

Вправа № 3. Стрільба з малокаліберної (пневматичної) гвинтівки по двох цілях.

Умови виконання.

- цілі: мішень № 8 (ростова фігура), зменшена у 8 разів, нерухома та мішень № 4 (грудна фігура з колами), зменшена в 4 рази, нерухома;
- відстань до цілі — 25 м;
- час на стрільбу — не обмежений;
- кількість патронів — 6 шт.;
- положення для стрільби — лежачи з упора.

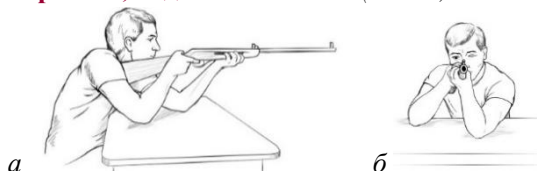
Оцінка: Пробні постріли виконують по мішені № 8.

Таблиця 2.3

№ з/п	Умови виконання		Оцінка, бали
	мішень	вибиті очки	
1	1		1
2	по дві мішені	10	2
3		13	3
4		14	4
5		16	5
6		18	6
7	по дві мішені	19	7
8		21	8
9		23	9
10		24	10
11		26	11
12		28	12

Виконання стрільби, сидячи за столом (іл. 2.5).

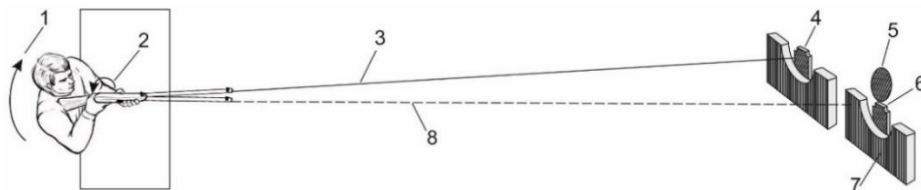
Іл. 2.5. Поза для стрільби сидячи за столом з опорою ліктями об стіл; вид збоку (а) і спереду (б)

Ця вправа є найпростішою і зручною для початкового навчання кульовій стрільбі. Положення тіла стрільця звичайне, не потрібно майже ніякої напруги, стійкість гвинтівки і рук найбільша, а заряджання гвинтівки найзручніше.

Стрелець сідає за стіл або стає біля стійки, вибираючи найбільш зручну для себе позу. Усе тіло трошки повернуто праворуч від лінії прицілювання. Рекомендують під час стрільби злегка притулятися грудьми до ребра столу, але при цьому зберігати вільну позу з мінімальною напругою м'язів.

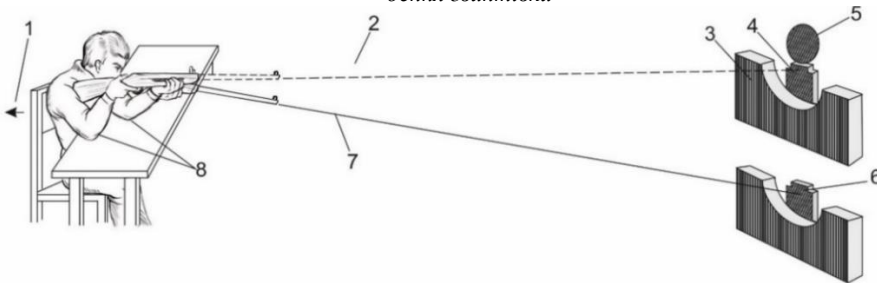
Гвинтівку треба взяти пальцями правої руки за шийку ложа так, щоб великий палець обхопив шийку ложа зліва, а решта чотири пальці — справа. Долонею лівої руки взяти цівку ложа знизу так, щоб великий палець охоплював лівий бік цівки, а решта чотири пальці охоплювали цівку з правого боку. Гвинтівка повинна лежати не на пальцях, а на долоні. Потім нахилитися над столом і спертися ліктями на стіл або, якщо стрільба стоячи біля стійки, спертися ліктями на стійку. При цьому лівий лікоть і плече повинні бути висунуті вперед якнайдалі, а лівий лікоть розміщений точно під гвинтівкою. Правий лікоть притиснути ближче до себе. Гвинтівку треба вставити затыльником у виїмку правого плеча і притиснути до нього. Голову опустити на гребінь приклада. Ноги стрілець ставить так, як йому зручно. Положення тіла має бути ненапруженим і стійким.

Самоперевірка прийнятого положення полягає в тому, що після прийняття положення стрілець заплющує очі на кілька секунд, потім їх розплющує і перевіряє суміщення точок наведення гвинтівки і прицілювання.

Іл. 2.6. Уточнення наведення гвинтівки по горизонталі під час стрільби сидячи за столом:

1 — напрямок повороту корпусу стрільця; 2 — вісь обертання корпусу стрільця; 3 — лінія прицілювання до уточнення наведення гвинтівки; 4 — точка наведення гвинтівки до уточнення наведення; 5 — «яблучко» мішені — виявилось праворуч; 6 — точка наведення та прицілювання; 7 — розташування прицілу після уточнення наведення гвинтівки; 8 — лінія прицілювання після уточнення наведення гвинтівки

Іл. 2.7. Уточнення наведення гвинтівки по вертикалі під час стрільби сидячи за столом:

1 — напрямок переміщення корпусу стрільця; 2 — лінія прицілювання після уточнення наведення гвинтівки; 3 — розташування прицілу після уточнення наведення гвинтівки; 4 — суміщені точки наведення і прицілювання; 5 — «яблучко» мішені — виявилось вище; 6 — точка наведення гвинтівки до уточнення; 7 — лінія прицілювання до уточнення наведення гвинтівки; 8 — лікті стрільця мають бути нерухомі

Якщо ви побачили, що мушка гвинтівки не збігається з точкою прицілювання, то треба уточнити наводку гвинтівки, але не порушуючи систему «стрілець – зброя», тобто не зрушуючи положення гвинтівки відносно тіла стрільця.

Якщо точка наведення гвинтівки 4 (іл. 2.6) виявилася збоку від точки прицілювання 6, то треба повернути все тіло разом з гвинтівкою навколо вертикальної осі 2, що проходить через точку опори лівого ліктя, до суміщення точки наведення гвинтівки 4 з точкою прицілювання 6.

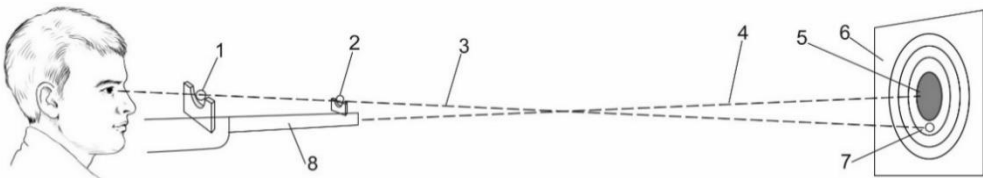
Якщо точка наведення гвинтівки 6 (іл. 2.7.) виявилася нижче (вище) точки прицілювання 4, то треба трохи відсунути (присунути) зі стільцем від столу або стати трохи далі (ближче) від стійки, але не зрушуючи з місця лікті 8.

Влучна стрільба можлива тільки за **однакового положення гвинтівки** під час всіх пострілів при виконанні цієї вправи.

Розміщення приклада у виїмці плеча теж має важливе значення. Якщо приклад гвинтівки буде розміщений вище середини виїмки плеча, то зростатиме сила віддачі через збільшення відстані між парою сил: віддачі гвинтівки і опори плеча. Тоді кулі потраплятимуть вище центру мішені. Якщо приклад гвинтівки буде нижче виїмки плеча, то кулі потраплять нижче центру мішені. Звідси зрозуміло, що навіть за незначних змін положення приклада у заглибленні плеча відбуватиметься велике розсіювання куль за вертикаллю.

Після прикладення гвинтівки вказівний палець треба накласти першим суглобом на спусковий гачок. При цьому вказівний палець не повинен торкатися ложа гвинтівки. Лікоть правої руки вільно опустити на стіл (стійку). Голову трохи нахилити вперед і притулитися щокою до верху приклада. Дотик щоки в тому самому місці верху приклада при всіх пострілах забезпечить купчастість стрільби. Потім треба переконатися, що положення тіла й рук зручне і жоден м'яз надмірно не напружений.

Прицілювання. Правильне прицілювання — найважливіший елемент точності стрільби. Прицілювання (іл. 2.8) складається з двох елементів: а) установки прицільного пристосування на задану дистанцію; б) наведення гвинтівки на ціль за допомогою прицільного пристрою.

Іл. 2.8. Схема прицілювання в разі перевищення середньої точки прицілювання:
1 — середина прорізу прицілу; 2 — верхній край мушки; 3 — лінія прицілювання; 4 — середня траєкторія кулі; 5 — середня точка влучення — центр мішені; 6 — мішень; 7 — точка прицілювання;
8 — ствол гвинтівки

Установку прицілу на задану дистанцію відпрацьовують окремо у вертикальній і горизонтальній площинах. У пневматичної гвинтівки ІЖ-38 (ІЖ-22) цього досягають регулюванням висоти прицілу за допомогою гвинта прицілу і зміни положення основи прицілу в поперечному пазу казенної частини ствола.

Установку прицілу пневматичної гвинтівки роблять заздалегідь, під час підготовки гвинтівки до нормального бою на задану відстань стрільби.

Розрізняють два етапи прицілювання — *попередній* і *основний*.

Попередній етап займає понад половину всього часу прицілювання і має бути використаний для перевірки правильності прикладання гвинтівки до плеча.

Основний етап використовують для точнішого наведення гвинтівки і підготовки до натискання на спусковий гачок. Таке поетапне прицілювання зменшить втому зору і підвищить точність стрільби. Кожен постріл потрібно здійснювати швидко, а паузи між пострілами робити досить тривалими, щоб очі встигали відпочити. Для стрілецької зброї застосовують різні види прицілів: *відкриті, діоптрійні з прямокутною або кільцевою мушкою, оптичні.*

У гвинтівок ІЖ-38 (ІЖ-22) приціл відкритий.

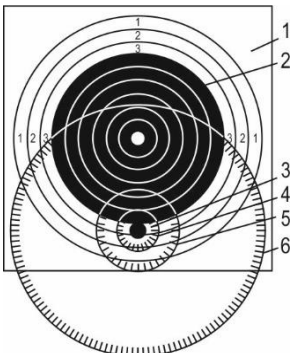
Визначення провідного ока. Прицілювання здійснюють одним оком, яке називають *провідним*. Більшість стрільців прицілюється правим оком, тобто провідним оком є праве, але може бути і ліве. Для визначення провідного ока застосовують різні методи.

Найпростіший метод: в аркуші паперу розміром 20×20 см треба вирізати круглий отвір діаметром 3 см. Потім, узявши аркуш у витягнуту руку, навести отвір на мішень, розміщену на світлому тлі. Далі, закриваючи по черзі праве і ліве око, подивитися на мішень. Якщо після закривання лівого ока мішень видно, а після закривання правого ока мішень зникла, то тоді у стрільця провідним оком є праве око.

Якщо виявиться, що провідним оком є ліве, то під час стрільби необхідно закривати праве око щитком, укріпленим на голові.

Раніше вважали, що під час прицілювання треба дивитися провідним оком, а друге око треба заплющувати. Однак дослідження майстрів кульової стрільби свідчать, що зажмурювання другого ока знижує гостроту зору, а отже, і ефективність стрільби.

Тому рекомендують під час стрільби дивитися обома очима. Якщо так незручно, то непровідне око можна прикрити вузької вертикальною смужкою з білого паперу або з пластику таким чином, щоб мішень була невидимою для непровідного ока.

Іл. 2.9. Відхилення гвинтівки внаслідок коливання всього тіла стрільця в різні боки від точки прицілювання

Прицілювання з відкритим прицілом. Для прицілювання слід провідним оком дивитися через середину прорізу прицільної планки на верхній край мушки так, щоб він перебував посередині прорізу і врівень з її бічними верхніми краями; це положення називають «рівна мушка». Зберігаючи таке положення очей, прицілу і мушки, підвести верхній край мушки під низ чорного кола — «яблучка» мішені з невеликим просвітом, тобто в точку прицілювання. Слід утримати погляд, приціл, мушку і нижній обріз «яблучка» на одній лінії. Не потрібно переживати, що будуть незначні відхилення гвинтівки через коливання тіла стрільця від точки прицілювання (іл. 2.9).

Особливо великі відхилення бувають у початківців. Поступово в результаті тренувань стрільба стане точнішою, коли стрілець навчиться однаково прикладати щоку до гребеня приклада під час кожного пострілу.

Якщо під час прицілювання стрілець втримав рівну мушку, а гвинтівка в момент пострілу відхилилася і виявилася наведеною не в точку прицілювання, під чорне коло, а, наприклад, на 5 мм в будь-який бік, то і попадання буде на 5 мм у той же бік.

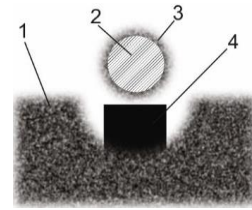
Цю помилку називають паралельним зміщенням зброї. Якщо стрілець не втримає рівну мушку, то кутова помилка буде більш значною. Так, коли мушка відхилиться від середини прорізу лише на 1 мм, то кульова пробоїна відхилиться від центру мішені на 23,4 мм. Отже, найбільші відхилення бувають унаслідок відхилення мушки, тобто від куткових помилок відхилення гвинтівки.

Під час прицілювання око стрільця працює напружено, накопичується втома м'язів кришталика ока. Тому не слід по черзі фокусувати очі на різні відстані: на приціл, на мушку, на мішень. Пам'ятайте, що зір має властивість інерції, тобто коли ми переведемо фокус очей від мішені на мушку і вже бачимо її, зір ще зберігає попередній контур мішені, а не її дійсне розміщення. Відповідно гвинтівка вже відхилилася від попереднього положення.

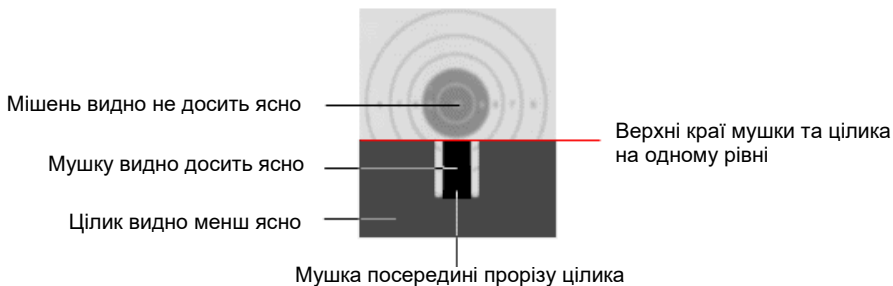
Труднощі прицілювання в цьому і полягають, що природа зору не надає можливості чітко бачити відразу всі потрібні нам три елементи прицілювання, що розміщені на різній відстані від ока. Тільки один елемент можна бачити чітко, а решта два будуть розпливчасті або, як кажуть, матимуть «корону».

Який же з елементів прицілювання важливіше бачити ясно? Практика свідчить, що найкращий результат буде за чіткого бачення мушки. Розміщення ясної мушки посередині прорізу прицільної планки досягають легко, бо розпливчастість країв прорізу однакова з обох боків мушки. А ось за висотою розмістити мушку важко, бо не видно чіткої межі верхніх виступів прицільної планки і «яблучка», вони мають «корони» (іл. 2.10).

Практика довела, що слід вирівнювати мушку тільки за суцільною лінією верхніх виступів прицільної планки (іл. 2.11) і не зважати на її нечітку частину («корону»).

Іл. 2.10. Правильне бачення елементів прицілювання при стрільбі з відкритим прицілом: 1 — «корона» верхнього краю прицільної планки; 2 — «яблучко» мішені; 3 — «корона» «яблучка» мішені; 4 — чітка мушка

Іл. 2.11. Правила прицілювання: вирівнювання мушки

Порада: зберігайте використані мішені, щоб стежити за своїми успіхами.

З'ясуйте, як глибоко вам потрібно натискати курок. Коли прицілюєтесь, злегка натисніть на курок, щоб у момент, коли ви готові вистрелити, вам потрібно буде зробити лише невелике зусилля. Що менше руху знадобиться для пострілу, то менше зіб'єтеся з цілі. Відходити на дальшу відстань від мішені доцільно, коли ваші результати покращаться.

1. До якого виду зброї належить ІЖ-38? Яке її призначення та характеристики?

2. У чому полягає порядок підготовки до стрільби ІЖ-38?

3. Назвіть способи стрільби з пневматичної гвинтівки.

4. Охарактеризуйте етап прицілювання під час стрільби з ІЖ-38.

5. Займіть позицію для стрільби лежачи і прокоментуйте взаємне положення зброї та тіла стрільця.

6. Здійсніть взаємоперевірку щодо знання правил безпеки поводження з пневматичною зброєю.

7. Що таке *рівна мушка*? Яке її призначення під час прицілювання?

ТЕМА 3. РУЧНІ ОСКОЛКОВІ ГРАНАТИ ТА ПОВОДЖЕННЯ З НИМИ

§ 3. Призначення, бойові властивості, загальна будова і принцип дії ручних гранат. Порядок огляду і підготовки гранат до застосування

Що вам відомо про гранати: їхні різновиди, призначення, принцип дії?

Ручна осколкова граната (лат. *granatus* — зернистий) — вибуховий боеприпас, призначений за допомогою ручного метання для ураження живої сили і бойової техніки противника уламками й ударною хвилею, що виникають через вибух. Застосовують їх у ближньому бою (під час атаки, в обороні, окопах, сховищах, містах і селах, лісах, горах).

Розрізняють також ручні протитанкові й спеціальні (димові, запальні, світлошумові, освітлювальні, сигнальні, газові тощо) гранати.

Ручні гранати можуть бути дистанційної (вибухають через певний час після метання) і ударної (вибухають миттєво, потрапляючи на перешкоду) дій. Вони безвідмовно вибухають при ударі об твердий предмет або ґрунт чи падаючи в грязюку, сніг, воду тощо. Вибух спричиняє наявність великої кількості уламків, які розлітаються в різні боки. На озброєнні в ЗСУ залежно від відстані розлітання уламків після вибуху є гранати *наступальні* та *оборонні*. До наступальних належать гранати РГ-42 (ручна граната 1942 р.), РГД-5 (ручна граната дистанційна, модифікація — 5), РГН (ручна граната наступальна) (іл. 3.1). Їх уламки уражають живу силу в радіусі до 25–30 м.

Іл. 3.1. Загальний вигляд наступальних ручних гранат: а — РГ-42; б — РГД-5; в — РГН

В обороні використовують ручні гранати дистанційної дії Ф-1, оскільки її радіус ураження сягає до 200 м та РГО — з радіусом можливого ураження до 150 м (іл. 3.2). Оборонні гранати метають тільки із-за укриття.

Іл. 3.2. Загальний вигляд оборонних ручних гранат: а — Ф-1; б — РГО

Ручна кумулятивна граната РКГ-3 (іл. 3.3) призначена для боротьби з танками та іншими броньованими цілями (самохідно-артилерійськими установками, бронетранспортерами, броневантами), а також для руйнування міцних перешкод і сховищ польового типу та ураження живої сили противника в них. Вона має ударну дію і, влучивши в ціль (тверду перешкоду), миттєво вибухає. Хоча для боротьби із сучасними танками, оснащеними динамічним захистом, вони вже мало придатні, але для ураження БМП, БТР та інших бронемашин ці гранати залишаються достатньо ефективними.

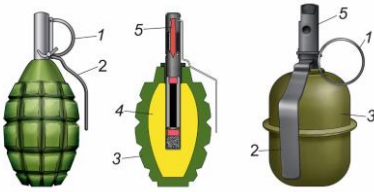

Іл. 3.3. Ручна кумулятивна граната РКГ-3 (а — загальний вигляд, б — у розрізі)

Бойові властивості ручних гранат подано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1.

Основні дані	РГ-42	РГД-5	РГН	Ф-1	РГО	РКГ-3
Тип гранати	Наступальна	Наступальна	Наступальна	Оборонна	Оборонна	Проти-танкова
Середня дальність метання гранати, м	35–40	40–50	30–45	35–45	20–40	15–20
Маса, г	400	310	310	600	530	1070
Запал	УЗРГМ	УЗРГМ	УДЗ	УЗРГМ	УДЗ	Миттєвої дії
Дія запалу	Дистанційна	Дистанційна	Ударно-дистанційна	Дистанційна	Ударно-дистанційна	Ударна
Час горіння порохового уповільнювача, с	3,2–4,2	3,–4,2	3,2–4,2	3,2–4,2	3,2–4,2	Миттєво
Розривний заряд	Тротил	Тротил	Тротил	Тротил	Тротил	Тротил
Маса розривного заряду, г	110–120	110	114	60	92	600
Радіус розлітання вбивчих уламків гранати, м	До 15–20	25	25	200	150	
Радіус зони ефективного ураження, м	5	5	8	7	12	

Іл. 3.4. Ручні протипіхотні осколкові гранати: 1 — кільце запобіжної чеки; 2 — спусковий важіль запалу; 3 — корпус; 4 — вибуховий заряд; 5 — запал

Загальна будова і принцип дії ручних осколкових гранат. Для вивчення будови гранат користуються навчальними або навчально-імітаційними гранатами та плакатами.

Граната складається з металевого корпусу або з інших легких матеріалів високої питомої міцності, заряду вибухової речовини і підривача (запалу) (іл. 3.4).

Корпус гранати містить вибуховий заряд та трубку для запалу. З корпусу під час вибуху гра-

нати утворюється велика кількість уламків. *Верхня частина корпусу* складається із *зовнішньої оболонки*, яка називається *ковпаком*, та *вкладиша ковпака*. До верхньої частини за допомогою манжети кріпиться трубка запалу.

Трубка запалу слугує для герметизації вибухового заряду в корпусі та для кріплення запалу до гранати. Для збереження трубки від забруднення в неї угвинчують пластмасовий корок. При підготовці гранати до метання замість корка в трубку вгвинчують запал.

Нижня частина корпусу складається із зовнішньої оболонки, яку називають *піддонном*, і *вкладиша піддона*.

Вибуховий заряд наповнює корпус, під час вибуху граната розривається на уламки.

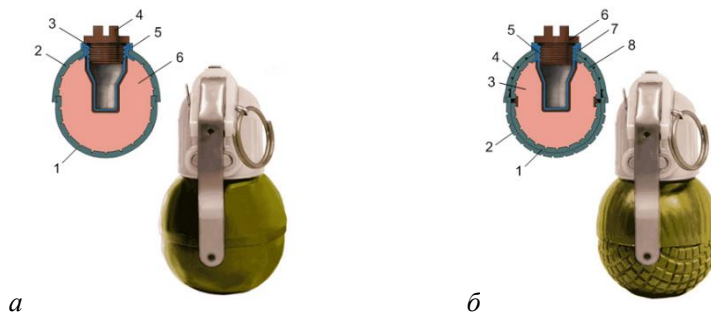
Вилка спускового важеля утримує ударник у зведеному положенні (бойова пружина стиснута). На трубці ударного механізму спусковий важіль утримується запобіжною чекою. Запобіжна чека проходить через отвори спускового важеля і стінок трубки ударного механізму. На трубці є кільце, висмикуючи яке, звільняють чеку. Після висмикування запобіжної чеки й метання гранати, спусковий важіль відходить убік під дією бойової пружини, яка віддає енергію ударникові. Ударник завдає удару по капсулю-запальнику. Промінь вогню від капсуля-запальника переходить на сповільнювач, запалює його й, пройшовши через нього, передається капсулю-детонатору, який, вибухаючи, підриває розривний заряд гранати. Корпус гранати розривається, і уламки розлітаються в різні боки.

Запал призначений для підриву вибухового заряду гранати. Він складається з втулки сповільнювача, капсуля-запальника сповільнювача і капсуля-детонатора. Запал завжди перебуває в бойовому положенні. Розбирати запал і перевіряти роботу ударного механізму категорично заборонено. Його вибух спричиняє тяжкі травми.

Ручні осколкові гранати укомплектовані уніфікованим запалом ручної гранати модернізованим (УЗРГМ, УЗРГМ-2), який не має забарвлення. Недоліком є те, що час від початку його горіння до вибуху гранати складає 3,2–4,2 с, що дає змогу супротивнику встигнути схватися або навіть кинути гранату назад.

Також граната може відкотитися через удар об перепону чи скотитися вниз у разі метання в горах.

З 1981 р. розпочато виробництво ручних гранат РГН та РГО (іл. 3.5). Але з часів колишнього СРСР досі є значний запас гранат, придатних для використання, тому вони теж на озброєнні.

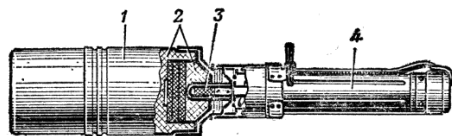

Іл. 3.5. Загальний вигляд та будова ручних гранат РГН і РГО

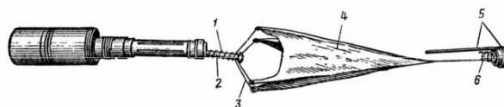
а — РГН: 1 — нижня півсфера; 2 — верхня півсфера; 3 — стакан; 4 — пробка; 5 — манжета; 6 — вибухова суміш; *б* — РГО: 1 — нижня внутрішня півсфера; 2 — нижня зовнішня півсфера; 3 — вибухова суміш; 4 — верхня зовнішня півсфера; 5 — стакан; 6 — пробка; 7 — манжета; 8 — верхня внутрішня півсфера

Ручні осколкові гранати РГН та РГО укомплектовані ударно дистанційним запалом — УДЗ. Він, на відміну від запалу гранати УЗРГМ, здатний підірвати гранату після кидка через 3,3–4,3 с, а також унаслідок удару об будь-яку поверхню.

Стисла характеристика ручної протитанкової кумулятивної гранати. Ручна кумулятивна граната РКГ-3 (призначення, будова і робота частин і механізмів пізніших зразків ручної кумулятивної гранати РКГ-3Е і РКГ-3ЕМ аналогічні гранаті РКГ-3) — протитанкова граната спрямованої дії (іл. 3.6). Бронепробійність — 170 мм (РКГ-3Е), 220 мм (РКГ-3ЕМ).

Іл. 3.6. Будова ручної протитанкової кумулятивної гранати РКГ-3:
1 — корпус; 2 — розривний заряд;
3 — запал; 4 — руків'я

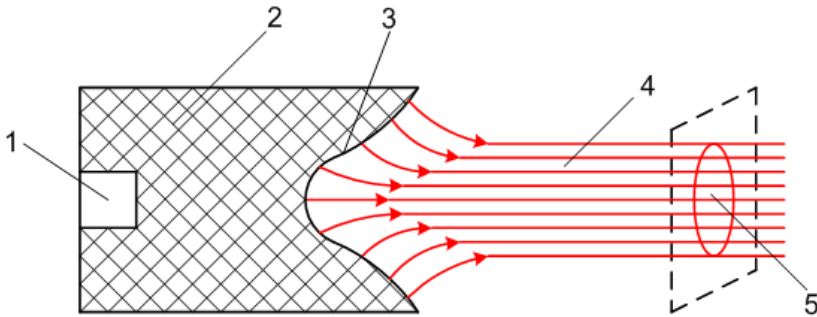

Іл. 3.7. Граната РКГ-3 під час польоту:
1 — пружина стабілізатора; 2 — рухома трубка;
3 — дротові пір'я; 4 — матер'яний конус;
5 — відкидний ковпак з планкою;
6 — пружина ковпака

Граната складається з корпусу, руків'я і запалу. Циліндричний корпус вміщає основний вибуховий заряд, додатковий заряд і трубку для запалу. Основний заряд має кумулятивну воронку, обернену до дна корпусу і покриту тонким шаром металу. На зовнішній поверхні корпусу нанесена інструкція щодо поводження з гранатою. У руків'ї змонтовані стабілізатор, закритий відкидним ковпаком рукоятки, і ударний механізм із чотирма запобіжниками. Стабілізатор гранати складається з втулки, матер'яного конуса («парашута-стабілізатора»), чотирьох дротяних пір'їн, кільця і пружини. На рухомій муфті руків'я зроблена різьба для з'єднання з корпусом. Запал миттєвої дії містить капсуль-детонатор і додатковий детонат.

Напрямок польоту гранати дном уперед забезпечує стабілізатор (парашут). Після того, як із запалу висмикнули чеку й кинули гранату, з руків'я вистрибує підпружинений «парашут», завдяки якому граната летить (іл. 3.7) кумулятивною вирвою до мішені.

РКГ-3 найефективніше діє, якщо втрапляє в ціль дном (іл. 3.8).

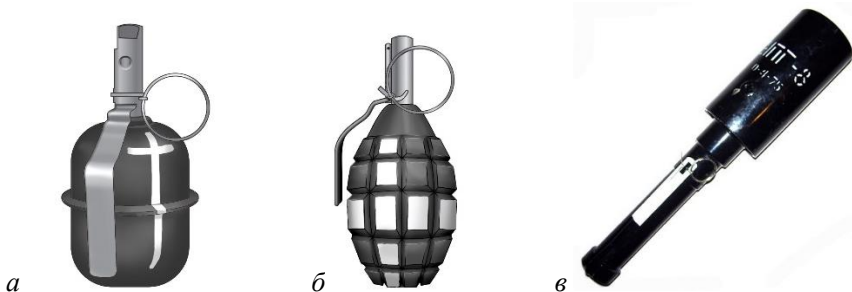
Іл. 3.8. Кумулятивний ефект РКГ-3: 1 — підричник; 2 — заряд; 3 — металева лійка; 4 — гази; 5 — фокус кумуляції (найвужча частина кумулятивного струменя)

Загальна будова і принцип дії навчально-імітаційних гранат. Крім бойових, є також навчально-імітаційні гранати, призначені для навчання особового складу прийомів і правил метання ручних гранат. За формою, масою і правилами поводження вони не відрізняються від бойових гранат, а під час падіння звуковим і димовим ефектом імітують вибух.

Відмінність бойової гранати від навчальної полягає в особливостях забарвлення, конструкції та маркування. Бойові гранати фарбують у зелені кольори — від світло-зеленого до темно-зеленого, а навчально-імітаційні гранати — у чорні кольори, також на них є відповідне маркування, а на оборонній гранаті (НРГ), крім того, ще й наявні дві білі смуги — поперечна та поздовжня (іл. 3.9 в). Бойовий запал не має забарвлення. У навчально-імітаційного запалу кільце чеки й нижня частина притискного важеля пофарбовані в червоні кольори. Навчально-імітаційні гранати мають у нижній частині отвір.

До навчально-імітаційних гранат належать:

- навчальна ручна граната наступальна з поперечною та поздовжною білими смугами (НРГ-Н, для неї пристосовано корпус ручної осколкової гранати РГД-5) (іл. 3.9 а);
- навчальна ручна граната оборонна (НРГ, для неї використано корпус ручної осколкової гранати Ф-1) (іл. 3.9 б);
- навчальна протитанкова граната (НПГ-8) (іл. 3.9 в).

Іл. 3.9. Загальний вигляд навчально-імітаційних ручних гранат: а — НРГ-Н; б — НРГ; в — НПГ-8

Порядок огляду й підготовки гранат до застосування. Гранати надходять у війська в дерев'яних ящиках. На їхніх стінках і кришці нанесено маркування, у якому вказано кількість гранат у ящику, їхня маса, найменування гранат і запалів, номер заводу-виробника, номер партії гранат, рік виготовлення і знак небезпечності. У ящиках гранати, руків'я і запали укладають в окремих металевих коробках. Для відкриття коробок є ніж.

Усі запаси гранат і запалів, крім тих, що носять із собою, зберігають у заводських коробках. Бійці носять гранати в гранатних сумках (іл. 3.10). Запали розміщують окремо від гранат, при цьому кожний має бути загорнений у папір або шматок чистої тканини. У танках (бронетранспортерах, самохідно-артилерійських установках) гранати і окремо від них запали складають у сумки. Перед складанням в гранатну сумку і перед заряджанням гранати і запали підлягають огляду. Під час огляду потрібно приділити особливу увагу тому, щоб корпус гранати не мав глибоких вм'ятин та наскрізної іржі; трубка для запалу не була засміченою та не мала наскрізних пошкоджень; запал був чистим і не проіржавілим, без вм'ятин; кінці запобіжної чеки були розведені й не мали тріщин на згинах. Запали з тріщинами або із зеленим нальотом до застосування не придатні.

Іл. 5.1. Гранатні сумки: а — з осколочними гранатами; б — з протитанковими гранатами (1— гранати; 2 — кишеня для запалів); в — сумка для ручної гранати Ф-1

Треба оберегати гранати і запали від сильних поштовхів, ударів, вогню, бруду й вологи. Забруднені або мокрі гранати за першої ж можливості обережно витирають і під наглядом просушують на сонці або в теплом приміщенні, але не біля вогню. Гранати, що зберігають тривалий час у гранатних сумках, потрібно періодично оглядати. Несправні гранати і запали здають на склад для знищення. Бойові гранати видають лише тим, хто навчався поводитися з ними. При поводженні з гранатами категорично ЗАБОРОНЕНО розбирати бойові гранати і усувати в них несправності; переносити гранати без сумок (підвішеними за кільце запобіжної чеки); торкатись гранати, що не розірвалася; до метання гранат РГН і РГО звільняти руків'я і метати їх з висмикнутим шплінтом.

Заряджати гранату потрібно лише перед її метанням. З гранати треба спочатку викрутити пластмасовий корок з трубки корпусу і вставити в неї запал й угвинтити його до кінця. Граната готова до метання.

1. Назвіть відомі вам різновиди гранат.
2. У чому полягає призначення ручних осколкових гранат та ручної кумулятивної гранати РКГ-3?
3. Розкажіть товаришу про бойові властивості ручних гранат.
4. Яка загальна будова ручних осколкових гранат та який принцип їх дії?
5. Як відрізнити бойові гранати від навчально-імітаційних?
6. Розкажіть товаришу про порядок огляду й підготовки ручних осколкових гранат до застосування.

§ 4. Заходи безпеки під час поводження з ручними гранатами. Вивчення прийомів і правил метання ручних гранат

Чи траплялося вам читати або бачити в кінофільмі епізоди, у яких використовували гранати? Які висновки ви зробили з почутого й побаченого?

Заходи безпеки під час поводженні з ручними гранатами. Перед виконанням вправ з метання ручних навчально-імітаційних гранат особи, які навчаються, мають вивчити вимоги безпеки, будову гранат, правила поводження з ними, прийоми і правила метання, які передбачені для бойових гранат. Навчально-імітаційні гранати, які застосовують для метання, за масою та формою повинні відповідати бойовим, мати навчальний запал із запобіжною чекою і бути справними.

Під час навчання метанню бойових гранат потрібно дотримувати таких застережних заходів безпеки:

- особи, які навчаються, та керівник мають бути в засобах індивідуального бронезахисту — сталевих шоломах і бронезилетах, а екіпажі бойових машин під час метання гранат з бойових машин — у шоломофонах. Зброя бійця має перебувати в положенні, що забезпечує її негайне застосування;
- перед заряджанням необхідно оглянути гранати і запали; у разі виявлення пошкоджень доповісти командирові;
- метання осколкової оборонної та протитанкової гранат проводять з окопу чи з-за захисного облаштування, що не пробивається уламками, під наглядом керівника;
- під час метання однією особою, яка навчається, кількох гранат кожен наступну гранату метати не раніше, ніж через 5 с після вибуху попередньої;
- якщо гранату не кинули (запобіжна чека не виймалася), розряджання її роблять тільки за командою і під безпосереднім наглядом командира (старшого);
- вести облік гранат, що не розірвалися, і позначати місця їхнього падіння червоними прапорцями;
- після закінчення метання гранат, ті, що не розірвалися, знищують підривом на місці падіння. Згідно з правилами, що викладені в «Керівництві щодо зберігання артилерійського озброєння і боєприпасів у військах», підрив гранат (запалів) організовує командир частини;

- район метання ручних гранат оточувати в радіусі не менше 300 м;
- особовий склад, що не задіяний до метання гранат, відводять у сховище або на безпечно відстань від вогневого рубежу (не ближче 350-ти м);
- вихідне положення для метання гранат позначити білими прапорцями, вогневий рубіж — червоними;
- пункт видачі гранат і запалів обладнують у сховищі не ближче 25-ти м від вихідного положення.

Вивчення прийомів і правил метання ручних осколкових гранат. Для вивчення прийомів і правил метання користуються навчальними або навчально-імітаційними гранатами та плакатами.

До метання бойових гранат допускають осіб, які навчаються, лише після успішного виконання ними вправ з метання навчальних і навчально-імітаційних гранат.

Метання ручних гранат в бою проводять з різних положень: стоячи з місця (тільки наступальних), з коліна, лежачи, в русі кроком або бігом, а також з бронетранспортера (танка, самохідно-артилерійської установки). Для метання гранати потрібно вибирати місце і положення, яке забезпечить вільний політ гранати до цілі (на шляху відсутні перешкоди: гілки дерев, висока трава, дроти тощо). Метати гранату потрібно енергійно, надаючи їй найбільш вигідну траєкторію польоту.

Метання гранати передбачає приготування до метання (заряджання гранати і вибір положення) та метання гранати.

Заряджання гранати виконують за командою «Підготувати гранати!», а в бою, крім того, і самостійно.

*Іл. 4.1. Підготовка гранати до використання:
а — вивинчування корка з трубки; б — угвинчення на місце корка запалу*

Перед метанням гранати. Для метання гранати необхідно витягнути її із гранатної сумки, вивинтити корок з трубки та угвинтити в неї запал до упора. Граната заряджена і готова до використання (іл. 4.1). Метання гранат виконують за командою «Гранатою — вогонь!»

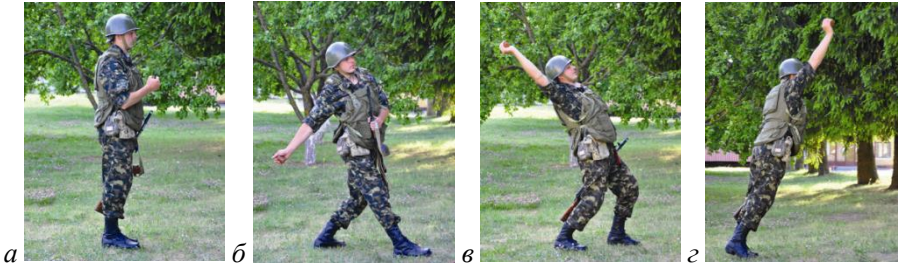
Для метання гранату беруть у праву (ліву — для шульги) руку так, щоб пальці притискали спусковий важіль до корпусу гранати. Не відпускаючи важеля, другою рукою висмикують запобіжну чеку і метають гранату в ціль.

Після висмикування чеки положення частин запальника не змінюється, ударник у зведеному положенні утримується спусковим важелем, який звільняється від з'єднання з трубкою ударного механізму, але притискається до неї пальцями руки (іл. 4.2).

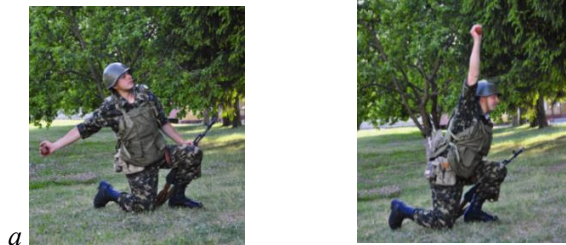

Іл. 4.2. Підготовка гранати до метання: а — притиснути спусковий важіль до корпусу гранати; б — випрямити кінці запобіжної чеки; в — висмикнути запобіжну чеку

Під час метання гранати стоячи з місця треба стати обличчям до цілі; гранату взяти в праву (для шульги — у ліву), а зброю — у ліву (праву) руку і висмикнути запобіжну чеку; зробити правою ногою крок назад, зігнувши її в коліні, і, повертаючи (мов би закручуючи) корпус управо, провести замах гранатою по дузі вниз і назад; швидко випрямляючи праву ногу і повертаючись грудьми до цілі, метнути гранату, проносячи її над плечем і випускаючи з додатковим ривком кисті. Масу тіла в момент кидка перенести на ліву (праву) ногу, а зброєю енергійно подати назад (іл. 4.3).

Іл. 4.3. Метання гранати з положення стоячи

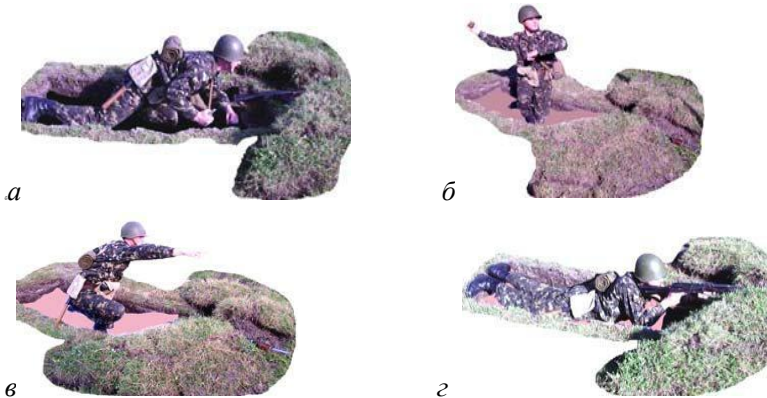

Іл. 4.4. Метання гранати з коліна: а — на відкритій місцевості, б — із-за укриття

Під час метання гранати з коліна прийняти положення для стрільби з коліна, тримаючи гранату в правій (лівій) руці, а зброєю — в лівій (правій), висмикнути запобіжну

чеку; зробити замах гранатою, відхилиючи корпус назад і повертаючи його праворуч (ліворуч); підвестися і метнути гранату, проносячи її над плечем і в кінці руху різко нахилитися корпусом до лівої (правої) ноги (іл. 4.4).

Під час метання гранати лежачи прийняти положення для стрільби лежачи, покласти зброю на землю і взяти гранату в праву (для шульги — у ліву) руку. Лівою (правою) рукою висмикнути запобіжну чеку і, опершись руками об землю, відштовхнутися від неї. Встати на ліве (праве) коліно (не зрушуючи його з місця) і одночасно провести замах. Випрямляючи праву (ліву) ногу, повернутися грудьми до цілі й, падаючи вперед, метнути гранату в ціль; взяти зброю та приготуватися до стрільби (іл. 4.5).

Іл. 4.5. Метання гранати лежачи

Під час метання гранати в русі кроком або бігом потрібно: утримуючи гранату в правій (для шульги — у лівій) напівзігнутій руці, а зброю — у лівій (правій), висмикнути запобіжну чеку; під крок лівою (правою) ногою винести руку з гранатою вперед–униз; на другому кроці (правою (лівою) ногою) рукою продовжити рух по дузі вниз–назад з одночасним поворотом корпусу праворуч (ліворуч); на третьому кроці, поставивши ліву (праву) ногу на носок у напрямку до цілі й зігнувши праву (ліву) ногу в коліні, закінчити поворот корпусу і замах рукою. Використовуючи швидкість руху і вкладаючи в кидок послідовно силу ніг, корпусу і руки, метнути гранату, проносячи її над плечем (іл. 4.6). Після метання гранати, не зупиняючись, приготуватися до стрільби і продовжувати рух.

Іл. 4.6. Метання гранати в русі

Для метання гранати з траншеї або окопу треба:

- покласти зброю на бруствер, узяти гранату в праву (ліву) руку і висмикнути запобіжну чеку;
- відставити (наскільки можна) праву (ліву) ногу назад і, прогинаючись у попереку та злегка згинаючи обидві ноги, повністю відвести праву (ліву) руку з гранатою вгору–назад;
- спираючись на ліву (праву) руку, різко випрямитися і метнути гранату в ціль, після чого заховатися в траншеї (окопі) (іл. 4.7).

Іл. 4.7. Метання гранати з траншеї

Метання ручних гранат з бойових машин (БМ) відбувається через вихідні люки, розміщені у верхній частині БМ (крім люка механіка-водія, водія).

Той, хто кидає, має взяти підготовлену гранату в праву (шульга — у ліву) руку і повернутися в бік цілі, висмикнути запобіжну чеку, відчинити люк і тримати кришку, потім відчинити кришку і кинути гранату через люк, після чого швидко зачинити кришку люка і заперти її (іл. 4.8).

Якщо метають гранату з бронетранспортера, що рухається, то, вибираючи напрямок і момент кидка гранати, треба враховувати поправку на рух машини.

Під час метання гранати вперед (по ходу бронетранспортера) або назад дальність її польоту збільшується (або зменшується), тому гранату необхідно метати не в ціль, а в точку, розташовану на 7–10 м ближче (дальше) цілі, якщо дальність до неї 30–35 м.

Під час метання навчально-імітаційних ручних гранат організовують спостереження за місцем падіння гранат, їх збирання та підготовку до повторного метання.

Іл. 4.8. Метання гранати з бронетранспортера (танка, самохідно-артилерійської установки)

Для ураження живої сили противника, розташованого в окопі (траншеї) або на відкритій місцевості, оптимально метати гранату під кутом до горизонту приблизно 35–45°, щоб граната падала на ціль нависно і менше відкочувалася убік.

Метаючи гранату у вікна і двері будівель (проломи в стінах), потрібно вцілити точно в них, тому траєкторія польоту гранати має бути спрямована трохи вище, у верхній край цілі, оскільки граната втрачає швидкість і поступово відхиляється вниз та влучає в ціль. Одразу після кидка необхідно заховатися, бо в разі промаху можна дістати ураження її уламками. Для точного потрапляння гранат у вікна та двері будівель потрібно протягом тривалого часу систематично тренуватися.

У горах, де б не перебував супротивник відносно вас (вище чи нижче), гранату метать так, щоб вона впала вище за супротивника і скотилася до нього в окоп або викликала каменепад, який його накрис. На відкритій кам'янистій ділянці, якщо обставини сприяють, краще метати гранату вгору по схилу не прямо перед собою, а під кутом так, щоб самому бути збоку від напрямків зворотного скочування гранати і можливого осипання каменів. Також слід зважати на безпеку товаришів, що перебувають збоку.

Прийоми і правила метання ручної протитанкової кумулятивної гранати з окопу.

Маючи справу з навчальною протитанковою гранатою (НПГ-8), потрібно дотримувати правил, які передбачені для бойової гранати РКГ-3. Метання ручних кумулятивних гранат передбачає виконання таких прийомів: приготування до метання (заряджання гранати та вибір положення) і метання гранати. Заряджання гранати виконують за командою «Підготувати кумулятивні гранати!», а в бою — самостійно. Гранату треба взяти в ліву (для шульги — у праву) руку, вигвинтити руків'я з корпусу і покласти його в сумку або на підстилку; угвинтити запал у трубку кришки корпусу гранати до упору (іл. 4.9) та нагвинтити повністю руків'я на корпус гранати — вона готова до кидка, потрібно лише висмикнути запобіжну чеку (іл. 4.10).

Іл. 4.9. Угвинчування запалу в трубку кришки корпусу протитанкової гранати

Іл. 4.10. Висмикнування запобіжної чеки з протитанкової гранати

Метання кумулятивних гранат виконують енергійним замахом за командою «По танку кумулятивними гранатами вогонь!» або самостійно в разі наближення танка на дальність кидка гранати. У напрямку польоту гранати не має бути жодних перешкод (сучків, гілок, кілків, кущів, дерев тощо), за які кинута граната може зачепитися стрічками стабілізатора або при ударі об них — передчасно вибухнути.

Якщо дме боковий вітер, необхідно враховувати відхилення (знос) протитанкової гранати вбік від напрямку метання, а метаючи гранату по цілі, що рухається, брати до уваги випередження руху цілі. Це потрібно робити, щоб одержати пряме влучання гранати в ціль. Якщо цілитися в танк, який здійснює фланговий рух, потрібно брати 0,5 ширини його корпусу, тобто спрямовувати гранату в носову частину танка.

Якщо заряджену гранату не метали, її розряджають під наглядом керівника.

1. Які заходи безпеки під час поводження з ручними гранатами?
2. Чим треба користуватися для вивчення прийомів і правил метання ручних осколкових гранат?
3. З яких положень виконують метання ручних гранат в бою?

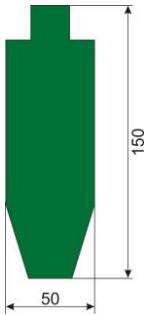

4. Розкажіть і покажіть товаришу прийоми і правила метання ручних осколкових гранат з різних положень.
5. Розкажіть і покажіть товаришу прийоми і правила метання ручної протитанкової гранати з окопу.
6. Що робити із зарядженою гранатою, яку не метали?

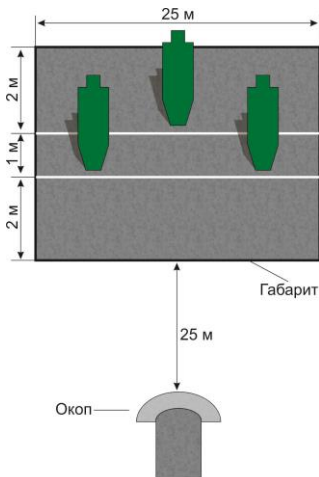
§ 5. Виконання першої вправи з метання ручних гранат

1. Які навички й уміння, здобуті на уроках фізкультури, допомагають досягти успіхів у метанні гранат?
2. Які поняття з фізики допомагають зрозуміти техніку метання гранат?

Іл. 5.1. Ростова фігура: мішень № 8

Іл. 5.2. Навчально-тренувальна (операційна) картка

Виконання першої вправи з метання ручних гранат. Умови виконання: вправа полягає в метанні ручної оборонної навчально-імітаційної ручної гранати з місця з окопу.

Ціль: три атакуючі стрільці — ростові фігури (мішень № 8) (іл. 5.1), встановлені в позначеному габариті на відкритій місцевості по фронту 10 м та в глибину 5 м.

Габарит розбивають углиб на три частини: центральну — завглибшки 1 м; ближню та дальню — завглибшки по 2 м. Мішені встановлюють так: дві — у центральній частині та одна — у середині дальньої.

Дальність до цілі становить 25 м.

Час на виконання: до 30-ти с від команди «Гранатою — вогонь!» до вибуху гранати.

Кількість гранат: 1 навчально-імітаційна.

Положення для метання: стоячи з окопу.

Оцінка: «відмінно» — влучити в центральну частину габарита; «добре» — влучити в дальню частину габарита; «задовільно» — влучити в ближню частину габарита.

Для практичного виконання першої вправи з метання ручних гранат під наглядом керівника підготовлюють три навчальних місця. Для кожного з них розробляють навчально-тренувальні карти (НТК).

На першому навчальному місці вивчають умови першої вправи з метання ручних гранат та заходів безпеки в поводженні з ними, а також порядок зарядження та розрядження гранати.

Друге навчальне місце відводять для тренування прийомів метання ручних гранат.

Третє навчальне місце призначене для виконання першої вправи з метання ручних гранат.

За кожною НТК той, хто навчається, зазвичай виконує тренування 3–4 рази, а за потреби й більше.

Метання ручної оборонної навчально-імітаційної ручної гранати з місця з БМ (макетів, тренажерів).

Ціль: три атакуючі стрільці — ростові фігури (мішень № 8) на відкритому майданчику в крузі радіусом 2 м (уночі підсвічується).

Дальність до цілі: від БМ до центра кола — 25 м.

Кількість гранат: 1 навчально-імітаційна.

Час: 10 с від команди «Гранатою — вогонь» до зачинення люка.

Умови виконання вправи: вправа виконується з БМ, навчальної башти або тренажера з місця.

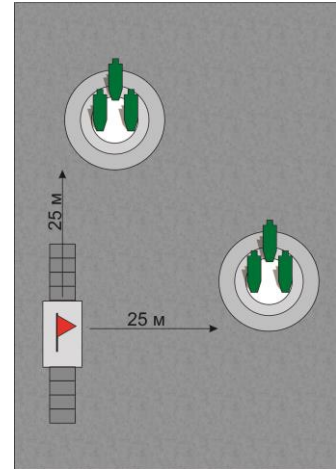
Оцінка: «відмінно» — влучити в круг радіусом 2 м;

«добре» — влучити в круг радіусом 4 м;

«задовільно» — влучити в круг радіусом 6 м.

Іл. 5.3. Оволодіння навичками метання гранат на Рівненському навчальному полігоні

Іл. 5.2 Схема обладнання навчального місця для метання навчально-імітаційних гранат

1. Звідки і що метають, виконуючи першу вправу з метання ручних гранат?
2. Схарактеризуйте ціль під час виконання першої вправи з метання ручних гранат.
3. Що таке габарит і на скільки частин його розбивають углиб?
4. Яку команду подають для виконання першої вправи з метання ручних гранат і скільки часу дано на її виконання?
5. З якого положення метають гранату під час виконання першої вправи з метання ручних гранат?
6. Які оцінювати виконання першої вправи з метання ручних гранат?

РОЗДІЛ VI. ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА

ТЕМА 3. ДІЇ СОЛДАТА В СКЛАДІ БОЙОВИХ ГРУП

§ 6. Склад бойової групи (малі тактичні групи — до 8 чоловік).

Розподіл завдань між військовими та їх взаємодія в бойовій групі*

Що таке НАТО? У якому році його заснували? Як ви уявляєте стандарти НАТО щодо бойових груп (з художнього чи документального кіно, книжок, Інтернету тощо)?

Пріоритетним завданням є досягнення повної сумісності сектора безпеки і оборони з відповідними структурами держав — членів НАТО, що має забезпечити можливість набуття в майбутньому членства України в Північноатлантичному альянсі з метою отримання дієвих гарантій державного суверенітету та територіальної цілісності України.

...Основні цілі Стратегії національної безпеки України: забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО.

...Упровадження стандартів НАТО в бойову підготовку військ, а також підготовку офіцерського та сержантського складу дасть можливість суттєво підняти рівень боєздатності української армії. Перехід на натовські стандарти дозволив би не тільки підвищити рівень управління збройними силами, який за мінімально необхідних для цього ресурсів буде ефективно виконувати поставлені перед армією завдання, а й забезпечити у майбутньому взаємодію з військами Альянсу (з Указу Президента України № 287 / 2015 «Про Стратегію національної безпеки України»).

4 грудня 2018 р. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив: «Країни Альянсу готові підтримувати Україну в разі відкритого нападу РФ».

Роль дрібних підрозділів у боротьбі з мобільними групами супротивника. Солдат у бою в складі бойової групи.

Аналіз досвіду збройних конфліктів сучасності свідчить, що форми та способи тактичних дій підрозділів постійно вдосконалюють; вони залежать від змісту поставлених завдань, ролі та місця підрозділів у бою, характеру дій супротивника, умов місцевості, наявних штатних і приданих сил і засобів, а також від рівня підготовки особового складу. З огляду на зміни, які відбулися в змісті тактичних дій сухопутних військ збройних сил провідних країн світу протягом останнього десятиріччя, слід відзначити кілька основних напрямів, які спонукали до нових способів виконання підрозділами бойових завдань.

По-перше, масоване застосування могутньої високоточної зброї під час збройних конфліктів призвело до того, що сухопутні війська застосовувалися не широкомасштабно, а лише в складі підсилених частин та підрозділів, для виконання окремих завдань під час нарощування зусиль і розвитку успіху, якого було досягнутого за рахунок завоювання вогневої ініціативи та панування в повітрі. Такий стан створював передумови

* Матеріал параграфа викладений з урахуванням «Тимчасового стандарту тактичних умовних знаків для оформлення бойових документів» із застосуванням кольорів та умовних позначень, які використовують під час розробки графічних частин документів з бойової підготовки НАТО.

для значного зменшення бойових втрат механізованих і танкових підрозділів, прихованого здійснення маневру і досягнення раптовості, але водночас ускладнював організацію бою, оскільки командири втрачали можливість особисто спостерігати за полем бою, проводити рекогносцирування звичайним методом, ставити бойові завдання підрозділам і організувати взаємодію безпосередньо на місцевості.

По-друге, під час виконання бойових завдань, підрозділи мали справу з нетиповим, нетрадиційним супротивником — нечисленними, але мобільними й добре підготовленими бойовими формуваннями, які ухилялися від прямих сутичок, уникали позиційних форм боротьби, надавали перевагу влаштуванню засад, раптовим ударом, активному застосуванню снайперських груп і мінно-вибухових загороджень, у критичних ситуаціях «розчинялися» серед місцевого населення і вступали в бій лише тоді, коли їм це було вигідно, уміло використовували місцевість, нічні та складні погодні умови, швидко зосереджувалися і розосереджувалися після коротких сутичок.

По-третє, готовність мобільних груп супротивника зненацька атакувати з будь-якого напрямку, недостатня кількість сил і засобів для охорони підрозділів технічного й тилового забезпечення, вогневих позицій, засобів підсилення призвели до стирання чіткої межі між фронтом і тилом, спонукали командирів діяти нестандартно, виявляти ініціативу, шукати нові форми та способи тактичних дій за відсутності суцільних фронтів.

Фактори, зазначені вище, сприяли зростанню злагодженості дрібних підрозділів у ланці *відділення – взвод – рота*. Характер дій підрозділів у воєнних конфліктах сучасності залежатиме від ступеня його складності, складу й оснащеності зброєю задіяних формувань, особливостей фізико-географічних умов району, складу та настрою місцевого населення, можливостей і потреби застосування різноманітних видів озброєння.

У всіх випадках головна мета дій підрозділів буде полягати в тому, щоб змусити незаконні збройні формування скласти зброю та забезпечити виконання органами правопорядку своїх завдань щодо нормалізації обстановки в районі конфлікту.

Зростання ролі дрібних підрозділів у боротьбі з нечисленними мобільними групами противника зумовило доцільність **створення в складі механізованих підрозділів позаштатних бойових груп — «двійок» та «трійок»** і більш чисельних утворень з різними фахівцями: стрільцями-автоматниками, кулеметниками, гранатометниками, яких підсилюють саперами, а іноді й вогнеметниками. Під час бойової підготовки в мирний час, а також під час бою командир відділення складає позаштатні бойові групи, які реалізують ті чи інші тактичні прийоми для досягнення переваги в бою.

До складу механізованого відділення можуть входити такі позаштатні бойові групи:

- 1 група — старший стрілець, стрілець і кулеметник;
- 2 група — командир відділення, снайпер, гранатометник, помічник гранатометника;
- 3 група — механік-водій і навідник-оператор (навідник).

Основні принципи ведення бою позаштатних бойових груп: *один за всіх та всі за одного; один виконує завдання, інші підтримують і забезпечують його дії.*

Варіанти розташування «двійок» снайперів такі: вони можуть діяти за центром бойового порядку взводу, на одному із флангів взводу або в проміжках між взводами роти.

Пошук ефективних способів ведення бойових дій в арміях держав, які беруть участь у локальних війнах, обмежених збройних конфліктах, бойових діях у зоні Операції об'єднаних сил (ООС), зумовив появу тактики групового бою. Її покладено в основу дії бойових груп, які формуються у взводах і у відділеннях механізованих військ. Нові способи ведення загальновійськового бою відображені в бойових статутах сухопутних військ України, сухопутних військ США та провідних держав НАТО.

Результати практики бойових дій, особливо в зоні ООС, свідчать, що найдоцільнішою формою ведення бойових дій в ланці «взвод – відділення» є дії цих підрозділів у складі дрібних тактичних груп, об'єднаних єдиним замислом командира в рамках виконання бойового завдання підрозділу за відносної самостійності дій на окремих етапах бою. Застосування тактики бойових груп потребує регулярного підвищення рівня бойової підготовки сержантів і підпорядкованих їм підрозділів, морально-психологічного стану особового складу, ретельної організації взаємодії між бойовими групами, із сусідами, засобами та підрозділами посилення й підтримки, урахуваючи бойові гвинтокрили. Особливі вимоги висувають до системи управління бойовими групами і до їх всебічного забезпечення під час ведення бою.

У зв'язку з імовірністю різких змін обстановки (положення й можливостей сторін), бойові групи в ланці «взвод – відділення», по суті, мають вести універсальні бойові дії.

Бойова група (ил. 6.1 а) — найменше позаштатне військове формування в багатьох арміях світу в складі механізованого відділення, яке не має штатного командира.

а

б

Ил. 6.1. Бойові групи на полі бою

Мета формування таких груп — створити більш гнучкий, розосереджений бойовий порядок підрозділу для боротьби з малими мобільними групами супротивника, у тому числі в населених пунктах, горах, який забезпечував би ефективне використання можливостей кожного виду стрілецької зброї. У цьому випадку, природно, зростає роль молодших командирів і старших груп, загалом відповідальність кожного військовослужбовця за виконання бойового завдання.

Однією з передумов створення бойових груп стало і те, що під час бойових дій, збройних конфліктів, особливо в зоні ООС, вагоме місце посідає снайперське протистовищення. Зокрема, у населених пунктах, горах, снайпер часто стає ключовою фігурою: уражаючи важливі цілі, він нерідко визначає успіх підрозділу. Коли в групі є снайпер, то діючі тут автоматники, кулеметники, гранатометники допомагають йому в пошуках цілі,

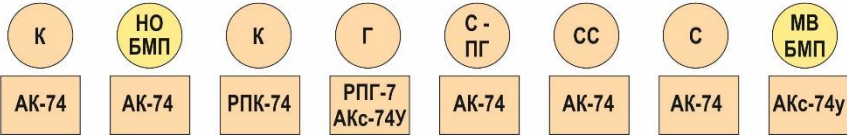
забезпечують його охорону, вибір позиції, її маскування. Це підвищило ефективність роботи і снайперів, і в цілому бойових груп.

Первинним підрозділом сухопутних військ у Збройних силах України є **механізоване відділення (мвід)**, до складу якого можуть входити до трьох бойових груп (іл. 6.2).

мвід на БМП-2

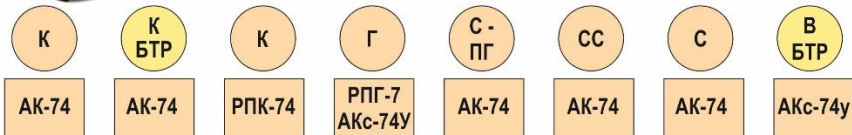

ВСЬОГО В МЕХАНІЗОВАНОМУ ВІДДІЛЕННІ:	СКЛАД МЕХАНІЗОВАНОГО ВІДДІЛЕННЯ:
- особового складу — 8 осіб	- командир відділення — АК-74
- БМП — 1	- навідник – оператор БМ — АК-74
- 5,45 мм автоматів АК-74 — 5	- кулеметник — РПК-74
- 5,45 мм автоматів АКс-74у — 2	- гранатометник — РПГ-7 (АКс-74у)
- 5,45 мм кулеметів РПК-74 — 1	- стрілець – помічник гранатометника — АК-74
- 40 мм гранатометів РПГ-7 — 1	- старший стрілець — АК-74
	- стрілець — АК-74
	- механік – водій БМП — АКс-74у

а

мвід на БТР

ВСЬОГО В МЕХАНІЗОВАНОМУ ВІДДІЛЕННІ:	СКЛАД МЕХАНІЗОВАНОГО ВІДДІЛЕННЯ:
- особового складу — 8 осіб	- командир відділення — АК-74
- БТР - 79 (80) — 1	- кулеметник БТР — АК-74
- 5,45 мм автоматів АК-74 — 6	- кулеметник — РПК-74
- 5,45 мм автоматів АКс — 1	- гранатометник — РПГ-7 (АКс-74у)
- 5,45 мм кулеметів РПК-74 — 1	- стрілець – помічник гранатометника — АК-74
- 40 мм гранатометів РПГ-7 — 1	- старший стрілець — АК-74
	- стрілець — АК-74
	- водій БТР — АКс-74у

б

Іл. 6.2. Склад та озброєння механізованого відділення — базового підрозділу для створення бойових груп у ЗСУ: а — на бойовій машині піхоти (БМП); б — на бронетранспортері (БТР)

Зазвичай у механізованому відділенні 2–3 групи:

- командування або управління, вогнева;
- ударна, снайперська, мінування;
- прикриття, забезпечення тощо.

У відділеннях інших родів військ чисельність особового складу групи може скласти від 2-х до 4-х осіб. Такий підхід до формування груп набув широкої практики в збройних силах США, якщо це стосується взаємного маневру і вогневого прикриття.

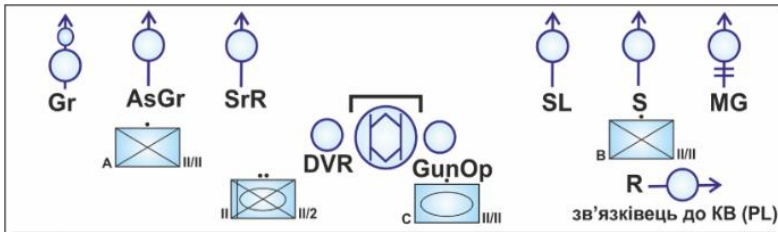
Відділення, або рій, відділок — це в багатьох арміях світу найменше штатне військове формування, тактичний підрозділ, що має штатного командира.

Розподіл механізованого відділення на бойові групи дає можливість створити гнучкий і розосереджений бойовий порядок, підвищити ефективність вогневого ураження супротивника і живучість підрозділу, забезпечує взаємну підтримку і прикриття вогнем на полі бою під час здійснення маневру (іл. 6.3 а, б, в; табл. 6.1).

В арміях НАТО *відділення* на картах, схемах має стандартне позначення .

а

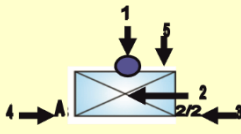
б

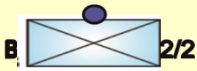
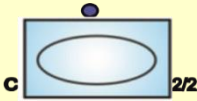

№№ з.п.	УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ	ПОСАДА	№№ з.п.	УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ	ПОСАДА
1.	SL 	КОМАНДИР БМ - КОМАНДИР ВІДДІЛЕННЯ	6.	AsGr 	СТРІЛЕЦЬ - ПОМІЧНИК ГРАНАТОМЕТНИКА
2.	GunOp 	ЗАСТ. КОМАНДИРА БМ - НАВІДНИК - ОПЕРАТОР	7.	MG 	КУЛЕМЕТНИК
3.	DVR 	МЕХАНІК - ВОДИЙ (СТАРШИЙ МЕХАНІК - ВОДИЙ)	8.	S 	СНАЙПЕР
4.	SrR 	СТАРШИЙ СТРІЛЕЦЬ	9.	R 	СТРІЛЕЦЬ
5.	Gr 	СТРІЛЕЦЬ - ГРАНАТОМЕТНИК			

в

Іл. 6.3. Розподіл механізованого відділення на бойові групи у військах НАТО; його позначення на схемі

Таблиця 6.1

Умовний знак бойової групи (відділення), секції	Назва елементів тактичного знака	Назва бойової групи (відділення), секції
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вказівник відділення 2. Піхота («перехрещені ремені») 3. Друге відділення другого взводу 4. Бойова група «А» 5. Прямокутна рамка на синьому тлі — свої війська 	<p>Бойова група «А» другого піхотного відділення, другого взводу</p>

	Те саме — тільки, бойова група «В»	<i>Бойова група «В» другого піхотного відділення, другого взводу</i>
	Прямокутна рамка з овалом у центрі — бронетехніка на гусеничному шасі (наприклад) — БМП — бойова машина піхоти	<i>Бойова група «С» другого механізованого відділення, другого взводу</i>
	Прямокутна скобка над знаком групи «С» — окоп для бронетехніки на гусеничному ході	<i>Окоп для бойової машини піхоти (БМП)</i>

В Об'єднаних збройних силах країн НАТО бойовою групою може командувати старший солдат, молодший сержант, сержант, капрал.

Номенклатура формувань в армії США (за ієрархічною градацією)

Команда. Найменший підрозділ в армії США. Вогнева команда складається з командира команди (сержант, капрал або спеціаліст), стрільця, гранатометника і кулеметника. У снайперській команді є снайпер і група прикриття — 2–4 військовослужбовці.

Відділення складається з двох команд під керівництвом штаб-сержанта — 9–10 військовослужбовців.

Секція — підрозділ під командуванням штаб-сержанта, приблизно дорівнює відділенню, але звичай входить до складу роти.

Взвод під командуванням лейтенанта і головного сержанта взводу, який має звання сержант першого класу, складається з двох і більше відділень — 32-х військовослужбовців.

Нижче подано штат мотопіхотного відділення військ НАТО на БМП М-2 «Бредлі» (іл. 6.4, табл. 6.2).

Іл. 6.4. БМП «Бредлі»

Таблиця 6.2

Штат мотопіхотного відділення на БМП М-2 «Бредлі»

Особовий склад		Озброєння і техніка
1	Командир відділення	1. БМП М-2 «Бредлі» — 1 од.
2	Заступник командира відділення	2. 7,62-мм кулемет М-60 (М-240С) — 1 од.
3	Навідник-оператор БМП	3. 5,56-мм гвинтівка М16А2 — 6 од.
4	Механік-водій БМП	4. ПТРК «Дракон» — 1 од.
5	Оператор ПТКР «Дракон»	5. 5,56-мм кулемет М249 — 2 од.
6	Стрільць-гранатометник	6. 40-мм протипіхотний гранатомет М-203 — 2 од.
7	Кулеметник	7. На озброєнні відділення є три 66-міліметрових протитанкових гранатомети М72А2 одноразового застосування
8	Автоматник	
9	Автоматник	
10	Радіотелефоніст	

1. З якою метою об'єднують солдатів відділення в бойові групи?

2. У якому складі можуть бути створені бойові групи?

3. Поясніть причини появи бойових груп у складі механізованих відділень.

4. Використовуючи *іл. 6.3* та *іл. 6.4*, порівняйте структуру бойових груп у складі ЗСУ і в Об'єднаних збройних силах НАТО.

5. За результатами виконання завдання 4 створіть презентації структури бойових груп в ЗСУ і в Об'єднаних збройних силах НАТО.

§ 7. Склад бойової групи (малі тактичні групи (до 8 чоловік). Розподіл обов'язків між військовослужбовцями та їх взаємодія у бойовій групі (продовження)

Завершіть речення: «Бойові групи — це ... Їх створюють для...»

Склад бойової групи («двійки», «трійки»). Склад бойових груп залежить від організаційно-штатної структури відділення і завдань, які воно виконує. Для *найкращої взаємодії*, взаємоконтролю і взаємодопомоги, а також для полегшення управління підрозділом в цілому групи розбиваються на пари або трійки.

Бійці в групах (парах чи трійках) діють у тісному контакті, постійно перебувають у межах прямої видимості й підтримують голосовий зв'язок.

Щоб такі групи діяли ефективно й мали високий рівень взаєморозуміння, треба формувати їх заздалегідь, ще в процесі підготовки до бойових дій. Тоді в бійців формуються не тільки дружні стосунки, а й буде почуття взаєморозуміння і передбачення дій товариша. Під час спільних тренувань у групах бійці обмінюватимуться досвідом і вироблятимуть єдину тактику дій, у них навіть буде формуватися «власна» мова спілкування. Подібна практика, наприклад, діє у Французькому іноземному легіоні, де військовослужбовці об'єднані в пари (біноми).

У разі підсилення відділення вогневими засобами, до складу бойових груп можуть додатково входити вогнеметник, обслуга АГС-17 (автоматичний гранатомет станковий) або СПГ-9 (станковий протитанковий гранатомет).

Із урахуванням зазначених чинників елементами бойового порядку відділення можуть бути: перша група (трійка), друга група (трійка), третя група (бойова машина).

Варіант складу бойових груп може бути таким:

- перша група — старший стрілець (старший групи), кулеметник і стрілець;
- друга група — командир відділення, снайпер, гранатометник, стрілець-помічник гранатометника;
- третя група — заступник командира БМ — навідник-оператор (кулеметник) і механік-водій (водій).

Розподіл обов'язків між військовослужбовцями та їх взаємодія в бойовій групі.

Командир відділення (бойової групи) зобов'язаний:

- знати тактику дій, можливості та способи застосування відділення (бойової групи) у різних видах бою;
- досконало володіти основними видами озброєння і техніки відділення (бойової групи);
- уміло командувати відділенням (бойовою групою) у бою і наполегливо домагатися виконання поставленого завдання, вести влучний вогонь зі зброї, орієнтуватися на будь-якій місцевості, користуватися топографічною картою, уміло використовувати прилади спостереження, особисто вести спостереження за противником, сигналами командира взводу і діями сусідів;
- забезпечувати справну роботу засобів зв'язку, уміти використовувати їх, підтримувати стійкий зв'язок з командиром взводу.

Навідник-оператор БМП (навідник гармати, кулеметник БТР) зобов'язаний:

- знати озброєння БМП (БТР), прилади прицілювання і спостереження, постійно дбати про їхню готовність до бойового застосування;
- знати правила стрільби з гармати і спареного з нею кулемета, пуску протитанкових керованих ракет;
- уміти користуватися комплексом управління озброєння;
- уміти оглядати, готувати до стрільби боеприпаси та укладати їх;
- уміти виявляти і розпізнавати цілі, визначати вихідні дані для стрільби, вести влучний вогонь і знищувати виявлені цілі за командою командира відділення або самостійно;
- своєчасно доповідати про використання (0,5 % і 0,75 %) запасу боеприпасів;
- під час дій механізованого відділення в пішому порядку постійно вести спостереження за полем бою, сигналами командира відділення, підтримувати вогнем озброєння БМП (БТР) дії відділення;
- систематично перевіряти стан озброєння, прицільних приладів, механізмів заряджання і наведення, виконувати їхнє технічне обслуговування, негайно усувати виявлені несправності й доповідати командирі відділення;
- уміти працювати на радіостанції і переговорному пристрої, вибирати вогневу позицію, обладнувати і маскувати її;
- знати обов'язки командира відділення та за потреби виконувати їх.

Крім того, він має уміти вивести бойову машину з-під вогню супротивника в найближче укриття.

Механік-водій БМП, водій БТР зобов'язаний:

- знати будову, технічні можливості, правила експлуатації та обслуговування БМП (БТР);
- утримувати бойову машину в постійній готовності до застосування;
- упевнено керувати нею за будь-яких умов на будь-якій місцевості;
- уміти долати загородження, водні перешкоди й інші складні ділянки місцевості, готувати машину до завантаження на транспортні засоби і застосування в особливих умовах;
- уміти готувати до буксирування і буксирувати озброєння та техніку;
- знати і точно виконувати команди, сигнали регулювання та управління;

- утримувати встановлену дистанцію і швидкість руху, місце в похідному і бойовому порядку;
- уміти орієнтуватися на місцевості та користуватися схемою маршруту;
- знати напрямок дій свого підрозділу;
- під час руху вміло використовувати захисні властивості місцевості;
- у бою вести спостереження, доповідати про виявлені цілі та результати їх ураження, забезпечувати найкращі умови для ведення вогню, швидко займати вогневу позицію;
- обладнувати окоп, маскувати його і машину, застосовувати захист від ВТЗ (високоточної зброї);
- у разі несправності (пошкодження) машини негайно доповідати командирі і вживати заходів щодо її усунення;
- знати норми витрати ПММ (паливно-мастильних матеріалів), не допускати їх перевитрати, своєчасно доповідати командирі про використання (0,5 % і 0,75 %) заправки палива;
- упевнено володіти особистою зброєю, застосовувати її для самозахисту і захисту бойової машини.

Крім того, він має знати озброєння бойової машини, уміти заряджати і вести вогонь із гармати і кулемета, а також уміти працювати на радіостанції і переговорному пристрої.

Гранатометник, кулеметник (навідник кулемета), старший стрілець (стрілець) зобов'язані:

- знати способи дій у бою і порядок застосування своєї зброї, її характеристики і можливості;
- утримувати зброю в справному стані та вміти вести з неї влучний вогонь у будь-яких умовах удень і вночі;
- постійно спостерігати за полем бою і доповідати командирі відділення про виявлені цілі, за командою командира та самостійно знищувати їх вогнем;
- спостерігати за сусідами й підтримувати їх вогнем; доповідати командирі відділення про використання (0,5 % і 0,75 %) носимого запасу боєприпасів;
- уміти користуватися приладами і механізмами, розташованими в десантному відділенні БМП (БТР);
- допомагати навіднику-оператору в підготовці та укладанні боєприпасів і технічному обслуговуванні озброєння, а механіку-водію (водію) — у проведенні технічного обслуговування і ремонту БМП (БТР).

Снайпер зобов'язаний:

- ◇ знати способи дій в бою і штатну зброю;
- ◇ утримувати її в справному стані й уміти вести з неї влучний вогонь;
- ◇ уважно спостерігати за полем бою, виявляти й оцінювати цілі, за командою командира або самостійно знищувати найбільш важливі з них (офіцерів, спостерігачів, обслугу вогневих засобів, снайперів);
- ◇ діючи в парі, вести розвідку, цілевказання і коректування стрільби;
- ◇ уміти орієнтуватися на місцевості, використовувати захисні та маскувальні властивості місцевості та місцевих предметів для прихованого пересування, вибирати місце для вогневої позиції й обладнувати її.

Номер обслуги (стрілець – помічник гранатометника) зобов'язаний:

- * надавати допомогу навіднику зброї (гранатометнику) у піднесенні та підготовці боеприпасів до стрільби, а також обслуговуванні зброї, прикривати його вогнем у бою;
- * вести спостереження за сигналами командира свого підрозділу і результатами стрільби, уміти коректувати її;
- * упевнено володіти особистою зброєю і вміти вести з неї влучний вогонь. Крім того, він повинен вміти вести вогонь з кулемета (гранатомета).

Кожен військовослужбовець, що входить до складу бойової групи, незалежно від спеціальності, має бути навчений прийомам ведення розвідки місцевості в населених пунктах, у горах, добре знати тактику дій противника. Старші бойових груп мають уміти вибрати місце для обладнання засідок — уздовж доріг, стежок, що проходять по карнизах та ущелинах, на схилах висот, що прилягають до дороги (стежки) або утворюють вхід в ущелину, у населених пунктах тощо.

Кожному «номеру» бойової групи визначають завдання.

Завдання першого (у цьому випадку — стрільця):

- пересуватися на полі бою різними способами до вказаного рубежу;
- вести розвідку противника та місцевості на відстані 300–500 м;
- долати мінно-вибухові загородження та природні перешкоди;
- негайно відкривати прицільний вогонь різними способами протягом 2–3 с на глибину до 100 м перед собою;
- зброю тримати готовою до негайного застосування: палець на спусковому гачку, куди дивляться очі — туди має бути спрямований і ствол.

Завдання другого і третього:

- підтримувати переміщення першого стрільця веденням прицільного вогню з-за укриття протягом 3–5 с, на дальності 300–500 м з безсистемною зміною вогневих позицій (зміна вогневої позиції після стрільби);
- вести розвідку противника і місцевості на глибину 500–700 м;
- старший стрілець додатково управляє діями бойової групи.

Завдання четвертого, п'ятого, шостого (друга бойова група):

- вести розвідку противника і місцевості на глибину 500–700 м;
- підтримувати прицільним вогнем із-за укриття тривалістю 3–5 с на відстані до 500 м дії першої бойової групи (першого, другого і третього номерів) з безсистемною зміною вогневих позицій;
- виявляти і знищувати броньовані цілі противника на відстанях 300–500 м;
- охороняти командира відділення.

Завдання сьомого (механіка-водія, водія — третя бойова група):

- спостерігати за місцевістю на маршруті руху до 50 м і сигналами (умовними жес-тами командира відділення);
- за командою виводити бойову машину на заплановані вогневі позиції (укриття);
- уміло маневрувати бойовою машиною на полі бою під час зміни вогневої позиції (укриття).

Завдання восьмого (навідника-оператора, кулеметника ККВТ (крупнокалібровий кулемет Владімірова танковий)) — третя бойова група): вести розвідку противника і місцевості на відстані до 2000 м; прикривати прицільним вогнем по 3–5 с дії перших двох груп на відстані 600–1200 м.

Кожна бойова група повинна мати «кішку», шнур (2–3 комплекти на відділення) і вміти їх використовувати для розмінування мін на розтяжках, а також тих, які встановлені на ґрунті без заглиблення і маскування; усі військовослужбовці мають уміти використовувати багнет-ніж для того, щоб проробляти проходи в дротяних загородженнях противника, виводити з ладу лінії зв'язку та застосовувати його під час ведення рукопашного бою.

Бойовим групам важливо взаємодіяти під час бою, здійснюючи штурмові дії (певні пересування), щоб організувати взаємне прикриття для створення безпеки.

Під час прочісування місцевості потрібно, щоб взаємодія бойових груп забезпечувала черговість їхнього просування від рубежу до рубежу.

Наприклад, коли одна група оглядає місцевість, змінює вогневу позицію (*ил. 7.1 а*), групи, які з нею взаємодіють, розташовуються на вигідному рубежі на відстані 25–30 м від об'єкта (гай, яр, будинок) і тримають його під прицілом (*ил. 7.1 б*). Особливо складно виявити снайперів супротивника, які ретельно маскуються. Для їхнього виявлення у складі бойових пар (трійок) доцільно мати спеціальних спостерігачів.

а

б

Ил. 7.1 (а, б). Взаємодія бойових груп під час зміни вогневої позиції

Кожному солдату, з урахуванням умов місцевості, на напрямку дій групи вказують 2–3 вогневі позиції, які необхідно змінювати після кількох коротких черг з автомата; також кожному солдатові бойової групи призначають сектори стрільби — *основний* і *додатковий*, вони мають перекриватися між військовослужбовцями, які діють поряд, не менше ніж на 10–15°, створюючи зону суцільного вогню; висунення на рубіж переходу в атаку здійснюють на дистанціях, які забезпечують візуальне спостереження за діями один одного і взаємну підтримку вогнем; атаку супротивник здійснює, як правило, після максимально можливого просунення під прикриттям димів (як з фронту, так і з виходом в один із флангів або тил). Рух груп у бою відбувається короткими перебіжками від укриття до укриття.

Навіть за відсутності вогню супротивника бійцям слід бути обережними й не затримуватися на відкритих ділянках понад 2–3 с.

а

б

Іл. 7.2. Вогневе прикриття бойової групи: а — кулеметником; б — снайпером

Основне прикриття підрозділів здійснюють кулеметники (іл. 7.2), снайпери та гранатометники. Снайпери, кулеметники, гранатометники діють парами в штатному порядку. При цьому кулеметники можуть вести «турбуючий» вогонь по підозрілих місцях, у яких може перебувати супротивник. Змінюючи позицію, кулеметник має триматися якомога ближче до командира відділення, щоб у разі потреби командир міг голосом управляти його вогнем.

Розплата за скупчення на полі бою. У бою схильність солдат збиратися за невеликими, порівняно надійними укриттями рівносильна спробі самогубства.

Потрібно пам'ятати, що 3–4 солдати, що сховалися разом за горбком, пнем або валуном, неминуче привертають увагу супротивника, який візьме цю групу на приціл кулемета і відкрис вогонь при першій же її перебіжці.

Тисячі солдатів заплатили своїм життям за те, що поступилися інстинктивному бажанню триматися разом у хвилину небезпеки. Є численні приклади, як артилерійський снаряд або міна знищували всю групу. Бували солдати, які пережили війну і нині передають свої вміння молоді, знають з власного досвіду, що розосередитися на полі бою — це уникнути марних втрат.

Зближення на дальність дійсного вогню. Якщо відстань до супротивника ще велика настільки, що ведення вогню у відповідь по ньому буде марною тратою набоїв, або якщо характер місцевості такий, що зводить нанівець ефективність стрілецького вогню, групі маневру слід просуватися вперед перебіжками по одному. Частота й величина перебіжок цілком залежатимуть від наявності укриттів і щільності вогню супротивника.

Снайпери та гранатометники також ведуть вогонь по цілях, позиціях супротивника. Після проходження передовими підрозділами рубежу вони закріплюються на захоплених позиціях і забезпечують підхід групи прикриття, яка підтягується на нові позиції.

Практика показала, що за належної підготовки й всебічного забезпечення підрозділи бойові групи можуть успішно використовуватися в наступі й в обороні, у складі бойової охорони, сторожових застав, під час проведення блокування, пошуку, патрулювання, під час штурмових дій у населеному пункті, у горах.

Звичайно, застосування бойових груп не панацея. Їх створення цілковито протирічить основному принципу ведення бою — зосередження сил і засобів на важливому напрямку. Тому не завжди ефективна групова тактика: вона не заміняє, а лише доповнює ударну та-

ктику. До того ж, як зазначалося раніше, використання групової тактики вимагає від командирів високої тактичної підготовки, уміння організовувати взаємодію між бойовими групами, із сусідами, із засобами підтримки, здійснювати стійке управління бойовими групами, усебічне забезпечення в ході бою.

Розглянемо сигнали взаємного розпізнавання підрозділів (бойових груп), які залучаються до проведення ООС (у 2014–2018 р., — АТО).

1. «Кольорова стрічка» на:

- передній частині лівого і правого наплічника бронезилету;
- верхньому клапані задньої кишені бронезилету;
- кевларовому шоломі зверху від чола до потилиці;
- липучках бокових кишень передпліччя рук (додатковий розпізнавальний знак).

2. Для автомобільної техніки:

- три білих стрічки з проміжком 10 см (середня завширшки 20 см, бокові — по 10 см) на передній і задній частині автомобіля;
- біле коло радіусом 15 см на дверях кабіни та верхній частині кабіни та кузова;
- «кольорова стрічка» у верхній частині лобового скла завширшки 20 см (додатковий розпізнавальний знак);
- прив'язана подвійна «кольорова стрічка» тканини завширшки 10 см та завдовжки 20 см угорі нижнього «коліна» антени та на обох кронштейнах дзеркал заднього виду (додатковий розпізнавальний знак).

3. Для бронетанкової техніки:

- три білих стрічки з проміжком 10 см (середня — завширшки 20 см, бокові — по 10 см) на передній та задній частині корпусу;
- біле коло радіусом 15 см на бортах (верхній кришці бортових дверей, з обох боків башти тощо) та верхній частині башти;
- прив'язана подвійна «кольорова стрічка» тканини завширшки 10 см і завдовжки 20 см вгорі нижнього коліна антени та на навісному обладнанні з обох сторін передньої частини корпусу.

Примітка: Для автомобілів та бронетехніки, пофарбованої у світлі кольори (білий, сірий, тощо), замість білих стрічок використовувати чорні стрічки.

Єдина нумерація кольорів («кольорова стрічка») для сигналів розпізнавання: № 1 — жовтий; № 2 — червоний; № 3 — оранжевий. Зазначену нумерацію потрібно використовувати під час організації взаємодії та доведення сигналів взаємного розпізнавання.

Призначаючи сигнали, корисно пам'ятати про таке: сигнали рукою чи автоматом помітні вдень на відстані 300–1000 м; ліхтарем уночі — 1000–1500 м; прапори сигнальні вдень — 800–1500 м; ракети сигнальні вдень — до 5000 м, уночі — до 15 000 м.

1. Який розподіл обов'язків між військовослужбовцями та як організують їх взаємодію в бойовій групі?

2. Від яких факторів залежить склад бойових груп?

3. Доведіть, що психологічна сумісність важлива для членів бойової групи.

4. Які особливості дій солдата в складі бойової групи в умовах ближнього бою?
5. Розкажіть товаришу про завдання, прийоми і способи дій солдата на полі бою в складі бойової групи.
6. Як розпізнають солдати «своїх» під час організації взаємодії між бойовими групами на полі бою?

§ 8. Завдання, прийоми і способи дій солдата на полі бою в складі бойової групи

Від кого і якою мірою залежить своєчасний перехід на стандарти НАТО військовослужбовців Збройних сил України?

Україна вважає, що кожна держава має право гарантувати власну безпеку шляхом інтеграції в такі безпекові структури, які найбільш відповідають її інтересам. З відмовою від політики позаблоковості Україна вибудовує нові підходи до гарантування національної безпеки, надає пріоритет участі в удосконаленні та розвитку євроатлантичної та європейської систем колективної безпеки.

Для цього Україна інтегруватиметься до європейського політичного, економічного, правового простору, щоб набути членства в ЄС, а також поглиблюватиме співпрацю з НАТО для набуття членства в ній (з Указу Президента України від 24.09.2015 р. № 555 / 2015 «Воєнна доктрина України»).

Пріоритетним завданням поглиблення співпраці з НАТО є досягнення до 2020 р. сумісності ЗСУ з відповідними силами держав — членів НАТО.

Завдання бойових груп на полі бою. Перша бойова група: веде розвідку на відстані 500–700 м; знищує живу силу та неброньовані цілі супротивника на відстанях 300–500 м. Резерв групи — найбільш підготовлений солдат, який діє

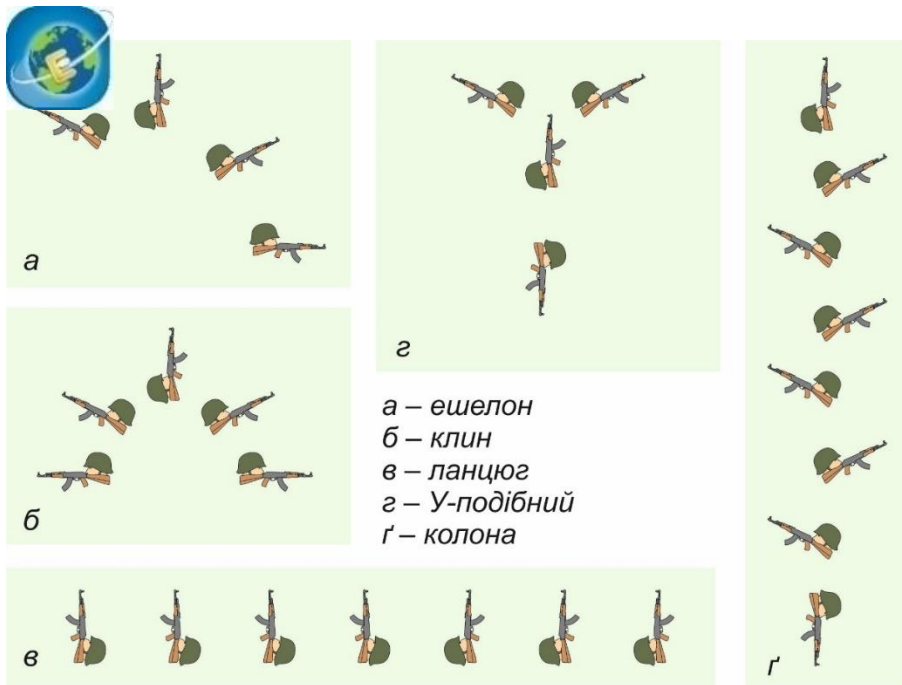
за вказівкою командира та захищає передові групи від ударів з тилу або ж замаскованих сил супротивника.

Друга бойова група: веде розвідку на відстанях 500–700 м; знищує живу силу та броньовані цілі на відстані 300–500 м; охороняє командира відділення.

Третя бойова група, використовуючи оптичні приціли БМП (БТР): веде розвідку на відстані до 2000 м; знищує супротивника на цій відстані; знищує броньовані цілі на відстані до 1500 м.

Пересування на полі бою. Для виживання на полі бою під час будь-якого тактичного пересування необхідно діяти скритно, розосереджено та забезпечувати охорону. Командир відділення (бойової групи) має володіти всіма прийомами і способами пересування.

Порядок пересування — це розташування елементів підрозділу і військовослужбовців стосовно один до одного у бойовій групі під час пересування (іл. 8.1). Вибір порядку пересування здійснюють після оцінки обстановки командиром бойової групи. Під час пересування командир перебуває там, звідки він може ефективно керувати своєю бойовою групою. Це дає йому змогу використати особистий приклад, за принципом «Йди за мною і роби, як я!». Усі солдати бойової групи повинні мати можливість бачити свого командира.

Іл. 8.1. Порядки під час пересування

Способи дій. Способи пересування — це те, як підрозділи пересуваються на місцевості. Є три основні способи дій: звичайне пересування, обережне пересування і обережне пересування перебіжками. Вибір того чи іншого способу пересування здійснюють з урахуванням можливої зустрічі з противником і необхідної швидкості пересування. Факторами, які враховують, вибираючи кожний спосіб, є: управління, розосередження, швидкість і охорона. Способи пересувань не є постійними. Вони залежать від дистанції між солдатами, у групі, яка, у свою чергу, змінюється відповідно до завдання, супротивника, місцевості, умов видимості та інших факторів, що впливають на управління. Командири управляють своїми відділеннями (бойовими групами) за допомогою умовних сигналів, жестами і тільки в разі потреби по радію.

Вимоги. Підрозділ / група пересувається за визначеним маршрутом або прибуває в заданий пункт, встановлений в бойовому наказі, у повному складі. Підрозділ використовує порядок і способи пересування, на підставі висновків з оцінки обстановки командиром відділення / групи. Командир бойової групи повинен постійно орієнтуватися в обстановці, що складається попереду на маршруті висування групи (у межах понад 200 м від підрозділу) і не відхилятися від визначеного маршруту доти, поки не зміниться обстановка. Під час пересування в підрозділі організують кругову охорону і підтримують повну бойову готовність. Зустрівши супротивника, його може знищити найменший бойовий елемент підрозділу.

Добре підготовлена бойова група (дозорне відділення) нічого не варта, якщо ціль не буде вчасно виявлена або ж дозорного побачить (виявить) противник через необережний спосіб його пересування. Дозорний повинен уміти бездоганно орієнтуватися на місцевості. Його єдине завдання — охорона підрозділу з фронту.

У дозорному відділенні для орієнтування потрібно мати, як правило, підготовлену групу в складі двох солдатів з компасом та одного солдата, який має рахувати пройдений шлях кроками.

Під час висування треба уникати свого виявлення противником. Тому дозорні пересуваються скритно, максимально ефективно використовуючи маскувальні властивості рельєфу місцевості. За можливості, їм ліпше пересуватися в умовах зниженої видимості з метою максимального використання технологічних переваг, що надаються приладами нічного бачення, і знижують здатність противника щодо виявлення дозорного. Використовуйте вразливі місця противника і намагайтеся суміщати пересування з іншими тактичними діями на полі бою, які відвернуть увагу супротивника.

Забезпечуйте постійну охорону. Дозор повинен постійно використовувати як активні, так і пасивні заходи охорони та безпеки. Із цією метою солдатам або підрозділу ставиться завдання охорони на маршруті пересування, на небезпечних ділянках і, що найважливіше, у районі цілі (об'єкта).

Вибір одного з трьох способів пересування визначають дії супротивника. Коли зустріч з ним малоімовірна, використовують просте пересування; коли вона можлива — обережне пересування; коли її очікують, то доцільне обережне пересування перекатами. Відділення зазвичай пересувається способом обережного пересування.

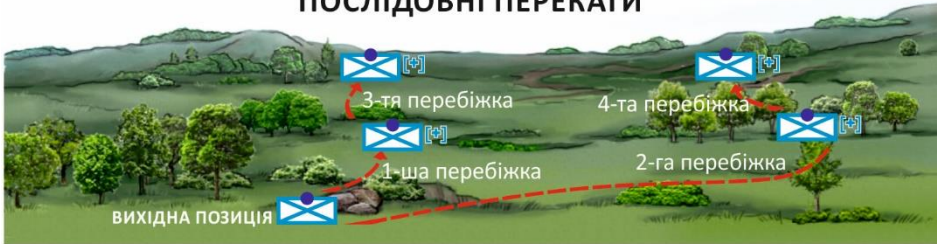
Коли зустріч з противником імовірна, майте одну групу попереду, прикриту іншою групою. Групи повинні підтримувати між собою візуальний зв'язок, але відстань між ними має бути такою, щоб у разі виникнення контакту з противником під вогонь не потрапив увесь дозор (бойова група). Група може, за необхідності, змінити свій порядок пересування для забезпечення найкращих умов спостереження на флангах. Незважаючи на широкі проміжки, солдати повинні витримувати свої позиції і дистанції під час пересування «клином» і пересуватися за командиром групи.

Пересування колоною використовують лише в особливих випадках. Під час пересування колоною спосіб обережного пересування використовує тільки головне відділення; проте, якщо необхідне значне розосередження, такий спосіб використовують усі відділення взводу.

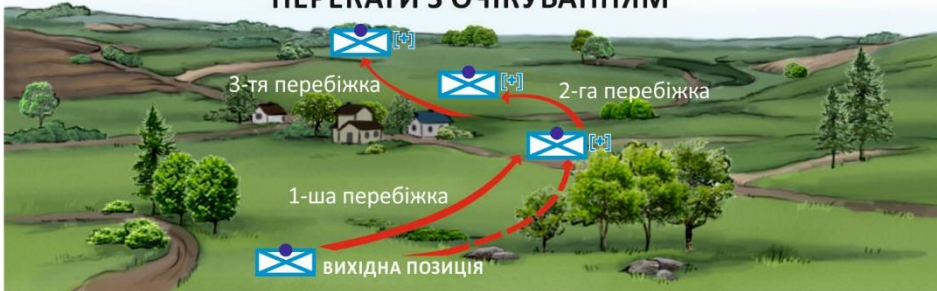
Спосіб обережного пересування використовують усі відділення, поки його не скасує командир взводу.

Практика НАТО. Просте пересування. За такого способу відстань між солдатами становить приблизно 10 м і 20 м — між відділеннями. Воно забезпечує більший контроль за бійцями, ніж під час *обережного пересування*, але менший, ніж за *обережного пересування перебіжками*; мінімальне розосередження; максимальну швидкість пересування, але мінімальну безпеку.

ПОСЛІДОВНІ ПЕРЕКАТИ

ПЕРЕКАТИ З ОЧІКУВАННЯМ

ПОЯСНЕННЯ ДО СХЕМИ

Іл. 8.2. Пересування відділення перекатами, ампліфікатор — ознака відділення

Обережне пересування є основним способом пересування. Відстань між солдатами становить приблизно 20 м, між відділеннями — 50 м. Коли взвод рухається, головне відділення має перебувати досить далеко попереду основних сил взводу. Це потрібно для виявлення або зв'язування боєм супротивника до того, як він виявить основні сили взводу або відкриє по них вогонь. Однак головне відділення має бути досить близько, аби бути підтриманим вогнем стрілецької зброї взводу. Зазвичай це 50–100 м, залежно від характеру місцевості, рослинності, погодних умов та освітленості.

Обережне пересування забезпечує надійне управління, достатнє розосередження, високу швидкість пересування, надійну охорону з фронту.

Для обережного пересування перекатами (іл. 8.2) характерні такі риси: надійне управління, максимальне розосередження, мінімальна швидкість, надійна охорона.

Спосіб **обережного пересування перекатами** передбачає відстань між солдатами приблизно 20 м. Відстань між відділеннями залежить від обстановки на полі бою.

Відділення діляться на *групу прикриття* та *групу, яка здійснює перебіжку*. Група, що здійснює перебіжку, рухається, тоді як група прикриття займає позицію, яка дозволяє прикрити вогнем переміщення першої групи. Відстань кожної перебіжки залежить від місцевості, умов видимості й управління і не має перевищувати ефективну дальність вогневої підтримки групи прикриття.

Перед початком перебіжки, командир відділення (групи) віддає підлеглим наказ, у якому вказує: місце розташування противника; позицію, яку прикриває група; наступну позицію прикриття; маршрут групи, що здійснює перебіжки; подальші дії після виконання завдання; способи управління.

Способи і прийоми пересування особового складу в бою під час дій у пішому порядку.

Прискорений крок або біг (на повний зріст або пригинаючись) застосовують для подолання ділянок місцевості, недоступної для спостереження та вогню противника. *Ходьбу пригинаючись* використовують для прихованого пересування місцевістю з невисокими укриттями (низькі кущі, висока трава, канава тощо). *Повільним бігом* долають довгі дистанції. *Біг у середньому темпі* здійснюють вільним маршовим кроком. *Швидкісний біг* застосовують для перебігання з укриття до бойових і транспортних машин і розганяються перед подоланням перешкод.

Крім уміння солдата бігати, повзати, стріляти, йому необхідно вміти обладнувати окопи, вести спостереження за противником і загалом — за полем бою. Солдат повинен вміти оцінювати обстановку на полі бою й приймати власне рішення щодо створення кращих умов для себе під час виконання бойового завдання, тому він має вміти спостерігати за противником.

Перебіжки та переповзання використовують для прихованого зближення з противником на відкритій місцевості. Перед початком пересування особовий склад ставить зброю на запобіжник за командою «Запобіжник — СТАВ» або самостійно. Відділення може здійснювати перебіжки по одному, бойовими групами (згідно з бойовим розрахунком) або одночасно усім складом відділення. Перебіжки відділення виконують за командами: «Відділення, у напрямку такого-то предмета (на такий-то рубіж), перебіжкою справа (зліва, справа та зліва) по одному — ВПЕРЕД», «Відділення, у напрямку такого-то предмета (на такий-то рубіж), перебіжкою групами. Перша група — ВПЕРЕД».

Під час перебіжки відділення бойовими групами одночасно кілька солдат кожної групи перебігають таким же способом, як і по одному. Під час перебіжки відділення починає рух за командою свого командира відділення: «Відділення, у напрямку такого-то предмета (на такий-то рубіж), перебіжкою, за мною — ВПЕРЕД». Особовий склад відділення одночасно схоплюється, відтак, пробігши 20–40 кроків, робить перепочинок. Для відновлення руху подають команду «Відділення — ВПЕРЕД».

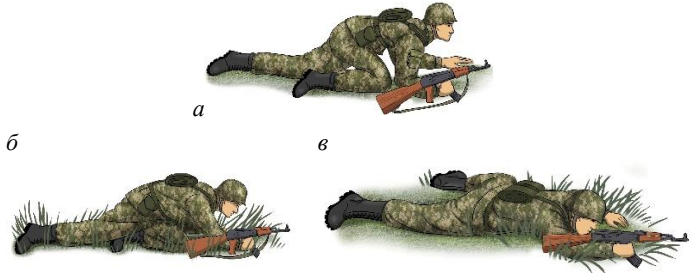
Відділення, групи або окремі солдати, що залишилися, а також ті, що висунулися після перебіжки на вказаний рубіж (зупинку), обов'язково підтримують вогнем тих, хто перебігає, змінюючи вогневу позицію після 2–3 коротких черг зі стрілецької зброї. Бойові машини піхоти (бронетранспортери) своїм вогнем підтримують пересування особового складу своїх підрозділів, використовуючи складки місцевості, переміщуються від рубежу до рубежу (від укриття до укриття).

Переповзання здійснюють *по-пластунськи, напівкарачки і на боці* в певному порядку. За попередньою командою той, хто переповзає, має визначити траєкторію руху

і скриті місця зупинок для перепочинку, а за командою для виконання — переповзти одним із зазначених способів. Для переповзання відділення подають такі ж команди, як і під час пересування перебіжками, наприклад: «Відділення, у напрямку такого-то предмета (на такий-то рубіж), повзком справа (зліва, справа і зліва) по одному — ВПЕРЕД».

Іл. 8.3. Переповзання по-пластунськи

Іл. 8.4. Переповзання напівкарачки

Для переповзання по-пластунськи (іл. 8.3) потрібно лягти щільно на землю, правою рукою взяти ремінь за його верхню частину і покласти на передпліччя правої руки. Підтягнути праву/ліву ногу й одночасно витягнути ліву/праву руку якомога далі; відштовхуючись зігнутою ногою, пересунутись уперед, підтягнути другу ногу, витягнути другу руку і продовжувати рух у тому ж порядку. Під час переповзання голову високо не піднімати.

Для переповзання напівкарачки (іл. 8.4) встати на коліна і обпертися на передпліччя або кисті рук. Підтягнути зігнуту праву (ліву) ногу під груди, одночасно ліву (праву) руку витягнути вперед. Пересунути тіло вперед до повного випрямлення правої (лівої) ноги, одночасно підтягуючи під себе другу зігнуту ногу, і, витягуючи другу руку, продовжувати рух у тому ж порядку. Зброю тримати слід так: якщо опора на передпліччі — так само, як і під час переповзання по-пластунськи; якщо опора на кисті рук — у правій руці.

Іл. 8.5. Переповзання на боці

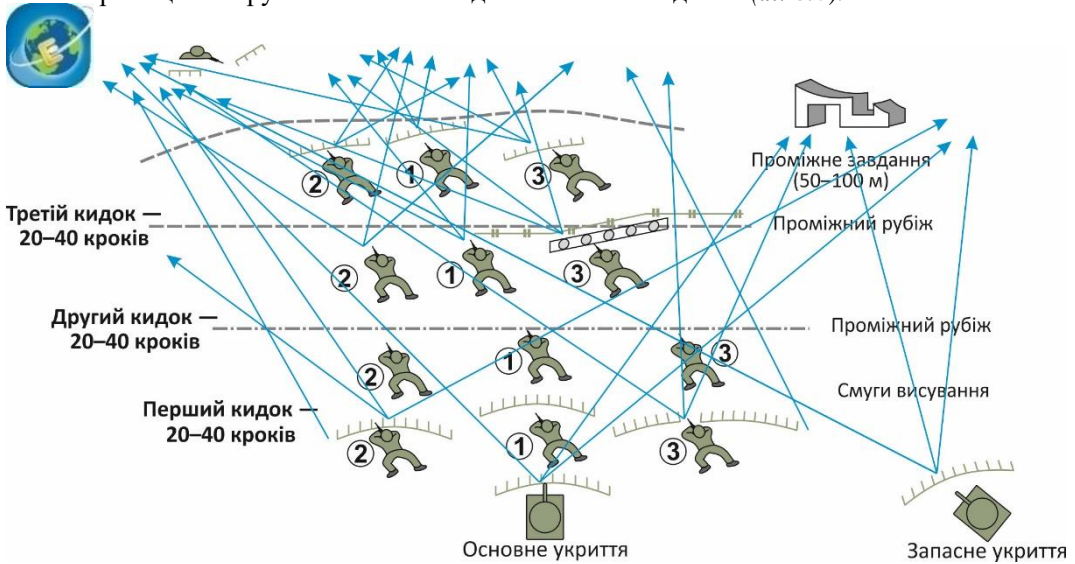
Для переповзання на боці (іл. 8.5) лягти на лівий бік; підтягнувши вперед ліву ногу, зігнути в коліні, обпертися на передпліччя лівої руки, правою ногою упертися підбором у землю, якомога ближче до себе; розгинаючи праву ногу, пересунути тіло вперед, не змінюючи положення лівої ноги, після чого продовжувати рух у тому ж порядку. Зброю тримати правою рукою, поклавши її на стегно лівої ноги.

Для одночасного пересування всієї бойової лінії відділення подають команду «Відділення, у напрямку такого-то предмета — ВПЕРЕД», а якщо необхідно, додають «БІГОМ» чи «Відділення, у напрямку такого-то предмета на такий-то рубіж — за мною — ВПЕРЕД». Для зупинки відділення призначена команда «Відділення — СТІЙ», а для поновлення руху — «Відділення — ВПЕРЕД». Рух бойової лінії відділення назад проводять так само, як уперед, за командою «Відділення, відійти на такий-то рубіж праворуч (ліворуч або праворуч і ліворуч) по одному (по групах) — НАЗАД».

Практика свідчить, що за належної підготовки та всебічного забезпечення бойові групи *мвід* можуть успішно виконувати бойові завдання в наступі й обороні в складі бойової охорони, сторожових застав, блокпостів під час проведення блокування, пошуку, патрулювання, здійснювати штурмові дії в населеному пункті та в горах.

Практика військ НАТО.

Переміщення групи на полі бою здійснюють послідовно (іл. 8.6).

Іл. 8.6. Послідовність пересування на полі бою

Спосіб 1: спочатку стрілець, під вогневим прикриттям кулеметника та старшого стрільця (старшого бойової групи), використовуючи різні прийоми і способи пересування на полі бою, двома-трьома «кидками» має вийти на рубіж 50–100 м; довжина «кидків» у середньому складає 20–40 кроків (після зайняття вказаного рубежу, стрілець обладнає перед собою бруствер і готується до ведення вогню); після переміщення першого стрільця під вогневим прикриттям його та старшого групи переміщується кулеметник, а потім старший групи.

Спосіб 2: спочатку стрілець, під вогневим прикриттям кулеметника та старшого стрільця (старшого бойової групи), використовуючи різні прийоми і способи пересування на полі бою, має зробити перший «кидок» і приготуватися до ведення вогню; після переміщення першого стрільця, під вогневим прикриттям його та старшого групи, робить перший кидок кулеметник, а потім — старший групи. Пересування зазначеним способом здійснюють до виходу на визначений рубіж. Пересування має бути безсистемним. Відкриваючи вогонь, солдати постійно змінюють вогневу позицію: зробили чергу — відповзли вбік (перекотилися) на 3–5 метрів і ведуть вогонь далі, потім — знову перебіжка. Залежно від умов обстановки і прийнятого командиром взводу рішення, послідовність переміщення решти військовослужбовців у бойових групах і бойових груп загалом може бути різною.

Отже, після переміщення вперед найбільш підготовленого та фізично розвиненого солдата під його прикриттям можуть висуватися по одному військовослужбовцю з кожної групи, або один з першої і два з другої, або по два військовослужбовці з кожної групи. Можливе й одночасне висунення по одному солдату з кожної групи на рубіж до 50–100 м, з метою забезпечення пересування на полі бою решти особового складу, підвищує темп наступу підрозділу.

Вогневе прикриття — закон на війні. Невеликому підрозділу ніколи не варто відриватися від своїх — можуть відсікти і знищити.

Командир відділення і кулеметник висувуються, як правило, останніми. Переміщення (іл. 8.6) має здійснюватися безсистемно, із використанням умовних сигналів (жестів) і команд.

1. Охарактеризуйте способи пересування солдата на полі бою.
2. Назвіть способи пересування на місцевості під час дій у пішому порядку.
3. Що треба зробити солдату зі зброєю перед початком пересування?
4. Сформууйте «бойові групи» й повправляйтесь у пересуванні на «полі бою» такими способами: а) напівкарачки; б) на боці; в) по-пластунськи.
5. Що треба робити солдату на місці кожної зупинки під час перебігання?
6. Сформууйте «бойові групи» й повправляйтесь у пересуванні на «полі бою» за методикою військ НАТО (іл. 8.6).

§ 9. Завдання, прийоми і способи дій солдата на полі бою в складі бойової групи (продовження)

Від кого і якою мірою залежить своєчасний перехід на стандарти НАТО військовослужбовців Збройних сил України?

Прицільний вогонь і пересування на полі бою. Солдати, потрапивши під прицільний автоматно-кулеметний вогонь, інстинктивно намагаються знайти укриття. Зазвичай такий вогонь супротивник веде з дистанції 200 м. Відповідати на нього з більшої дистанції недоцільно, але, наближаючись до супротивника треба уважно керувати діями бійців, забезпечуючи наступ підрозділу і не допускаючи невиправданих втрат.

На полі бою є така смуга, де солдат найбільш гостро відчуває почуття страху. Це — смуга ураження нищівним вогнем супротивника, що отримала влучну назву «нічия земля». Після її подолання настає етап вогневого зіткнення в ході бою, коли наступ може успішно розвиватися тільки за умови добре спланованих і ретельно узгоджених дій усіх солдат підрозділу.

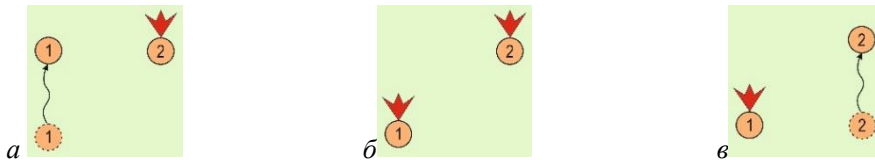
Будь-яка затримка скористатися укриттям може призвести до загибелі. Солдати прагнуть «заритися в землю»; зазвичай вони знаходять захист за пеньками, деревами, великим камінням, тобто за будь-яким укриттям, яке є поблизу. Хоча з таких укриттів неможливо вести спостереження, і все ж таки кожен солдат використовує їх, щоб уберегтися від прицільного вогню супротивника.

Створення димової завіси, вогонь мінометів і артилерії, стрільба підствольними гранатометами — усе сприятиме безпечному пересуванню, але найефективніше швидке просування вперед.

Прийоми пересування солдата в складі бойових груп

Пересування в бою у складі «двійки». Пересуваючись у складі «двійки» (іл. 9.1), солдат, який відкриває вогонь, повинен вигуком («Тримаю!») або «Прикриваю!») або іншим способом повідомляти про готовність прикрити вогнем напарника.

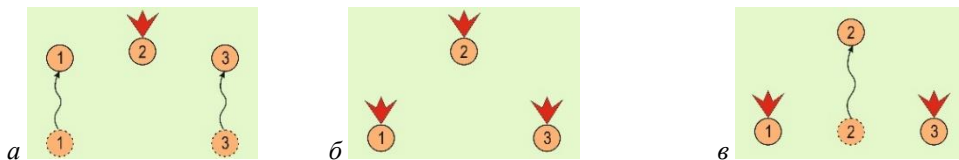
Іл. 9.1. Пересування бійців у складі «двійки»:

а — третій етап: № 2 прикриває, № 1 пересувається;

б — другий етап: № 2 заліг, зробив прицільний постріл або чергу та сповістив № 1 про готовність прикривати його пересування;

в — перший етап: № 1 прикриває, № 2 пересувається

Пересування в бою в складі «трійки» (іл. 9.2). «Трійка» розбивається на дві підгрупи — із двох та одного солдата. Вони працюють так само, як у «двійці»: одна група перебігає — інша прикриває. Уперед завжди висувається один солдат, а двоє підтягуються до нього. Це робиться для того, щоб двоє, які біжать попереду одного (того, хто стріляє), не перекривали йому сектор обстрілу.

Іл. 9.2. Пересування бійців у складі «трійки»:

а — третій етап: № 2 прикриває вогнем, № 1 і № 3 пересуваються;

б — другий крок: № 2 заліг, зробив прицільний постріл або чергу та сповістив № 1 і № 3 про готовність прикривати їхнє пересування;

в — перший крок: № 1 і № 3 прикривають вогнем, № 2 пересувається

Час, витрачений солдатом на переміщення на відкритій ділянці, залежить від щільності й ефективності вогню супротивника. Що щільніший вогонь супротивника, то меншим має бути цей проміжок часу. Що ближче до супротивника, то коротшим (за відстанню) і швидшим (за часом) має бути переміщення.

З практики відомо: якщо відстань до супротивника складає 700–800 м, то довжина одного переміщення може сягати 40–50 кроків (долають приблизно за 30 с), за відстані 400–500 м довжина кожного переміщення не має перевищувати 15–20 кроків. Але коли відстань до супротивника менша або він веде щільний вогонь, тоді відстань переміщення має не перевищувати й п'яти кроків.

Підготовленому солдатів на виконання прицільного пострілу потрібно приблизно 5 с. Тому вважають, що за 3 с короткої перебіжки супротивник не встигне зробити прицільний постріл. Якщо ж супротивник веде прицільний вогонь, то потрібно переміщатися від одного укриття до іншого, змінюючи напрямок переміщення по фронту, не даючи супротивнику вести прицільний вогонь.

Найліпший спосіб переміщення на полі бою — пересування від укриття до укриття. Навіть на рівній місцевості є невеликі піднесення і западини, а під час бою з'являється вирви після вибухів мін та снарядів. Їх можна використовувати як укриття під час пересування. Солдату потрібно перед переходом в атаку подумки пройти шлях, який йому доведеться подолати, щоб наблизитися до супротивника. Тобто прокласти на полі уявну доріжку, намітивши на ній місця зупинок для перепочинку.

Якщо весь шлях так розмітити неможливо, то потрібно спланувати відрізки хоча б для кількох найближчих перебігань. Падати краще не за укриття, а поруч із ним і відтак заповзати за нього або перед початком нового перебігання відповзати від укриття. Ліпше робити і те, й інше. Залишати укриття потрібно іншим шляхом, а не з того, яким укриття було досягнуто. Так потрібно робити, щоб противник не міг визначити, звідки боєць почне рух, а відповідно не міг би заздалегідь навести в це місце свою зброю.

Використання укриття на полі бою та рельєфу поверхні місцевості. Щоб уберегтися від вогневого ураження, а особливо від ворожого снайпера, солдату треба навчитися основам природного маскування — уміло пристосовуватися до місцевості, використовувати її маскувальні властивості.

Найнадійніший засіб — це заритися в землю і стати непомітним, невразливим. Але щоб стати зовсім непомітним, потрібно використовувати природні чи технічні засоби і особливо місцеві підручні матеріали: гілки, дерева, солому, верхній шар ґрунту, дерен, сніг — усе те, що є поблизу від замаскованого об'єкта. Нерівності рельєфу і дрібні складки — це лощини, яри, горби, канави, ями, вирви; місцеві предмети — гаї, чагарники, сади, будівлі, посіви надійно укривають від повітряного і наземного спостереження супротивника. Що більше на місцевості складок, різних предметів, різноманітної рослинності, то строкатіше її тло і тим легше сховатися від спостереження супротивника.

У сучасних умовах масованого застосування супротивником засобів радіоелектронного придушення мереж радіо- та радіорелейного зв'язку значна частина управління бойовою групою або звичайне спілкування між бійцями групи відбувається за допомогою специфічних рухів рук, постановки зброї тощо. Ця форма управління (спілкування) відома як сигнальні жести (*ил. 9.3*). Подібні сигнали використовують, коли потрібно суворо дотримуватися тиші. Такі жести можна використовувати на значних дистанціях, більшість з них можна розрізнити на відстані до 400 м. Ці сигнали можна зрозуміти навіть у динаміці бою. Також зазначимо, що всі сигнали, за винятком того, який вказує на пункт збору, слід передавати «ланцюгом» членів (групи) негайно. Це треба робити навіть якщо ви точно знаєте, що боєць за вами бачив сигнал.